

Brottsdömda unga och stigmatisering

En litteraturstudie om fängelsedomens effekter på de ungas liv

Juliana Stolt

Juliana Stolt

Examensarbete

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Det sociala området
Identifikationsnummer:	6030
Författare:	Juliana Stolt
Arbetets namn:	Brottsdömda unga och stigma – en litteraturstudie om fängelsedomens effekter på de ungas liv
Handledare (Arcada):	Ingmar Sigfrids
Uppdragsgivare:	PAD – Positive Attitude Development
<p>Sammandrag:</p> <p>Att en ung person blir dömd för ett brott orsakar en stor förändring i personens liv när domen sker, men de största effekterna av domen uppstår kanske först när den unga blir fri. Det finns en risk för att den unga känner sig stigmatiserad och diskriminerad i samhället, efter att hen avtjänat sitt straff. Att man känner sig stigmatiserad kan slutligen leda till att man blir helt utanför och exkluderad. Därför har detta arbete som syfte att undersöka om unga som blivit dömda för ett brott känner sig stigmatiserade i samhället när de återvänder och vilka effekter fängelsedomen kan ha på den ungas fortsatta liv. Detta syfte har valts för att motverka den exklusion som ett stigma kan föra med sig. Detta arbetes metod är en litteraturstudie, i vilken nio vetenskapliga artiklar inkluderades och dessa samlades in från tre databaser. Resultatet till detta arbete sammanfattades via en innehållsanalys av dessa artiklar och resultatet har analyserats och tolkats vidare i koppling till stigmat teorin, mest känd av Goffman (2014). Enligt resultatet känner de unga sig stigmatiserade i samhället och fängelsedomen har negativa effekter på den ungas sociala relationer och hälsa, samt påverkar den ungs möjlighet att skaffa sig en utbildning, ett arbete eller en bostad. I koppling till teorin kan man säga att samhället inte kan stöda de ungas inklusionsprocess och att stigmatisering kopplad till en fängelsedom har många negativa effekter som påverkar de unga länge och slutligen kan leda till flera sociala problem, mer kriminella aktiviteter och utanförskap. Mera forskning kring detta arbete behövs för att brottsdömda unga kan få en bättre framtid och mängden av exklusion kunde minskas i samhället. Arbetets uppdragsgivare är PAD – Positive Attitude Development som har, bland annat, som syfte att minska på ungas sociala problem och utanförskap.</p>	
Nyckelord:	Unga brottsdömda, stigmatisering, effekter på framtiden, samhället, på nytt inkludering, PAD – Positive Attitude Development
Sidantal:	72
Språk:	svenska
Datum för godkännande:	28.11.2017

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Social services
Identification number:	6030
Author:	Juliana Stolt
Title:	Formerly incarcerated young persons and stigmatization – a literature review about the convictions effects on the young
Supervisor (Arcada):	Ingmar Sigfrids
Commissioned by:	PAD – Positive Attitude Development
<p>Abstract:</p> <p>When a young person gets convicted for a crime the conviction has a big changing effect on the young, but maybe the biggest effects shows when the young return to the society. There is a risk that the young will feel stigmatization and discrimination, witch can lead the young to feeling completely outside and excluded from society. That’s why this paper has the aim to investigate if young with a prison sentence feel stigmatization when they return to society and if the sentence has some other effects on the young. This aim has been chosen, because investigation into these kinds of questions, have the potential to reduce exclusion in the society. The paper is a literature review witch includes nine scientific papers, gathered from three databases. The results have been analyzed and discussed with the aid of the stigma theory, best known by Goffman (2014). According to the results the young do feel stigmatized and the conviction has negative effects on the health and social lives of the young, but also on the their possibility to get an education, a job or a place to live in. With the support of the stigma theory the results show that the society does not support the inclusion process of the young and the negative effects of the sentence can be the starting point to more social problems, more criminal activities and exclusion. More studies needs to bee done on this area, to enable a better future fore the young and to start a change in society. The commissioner of this paper is the PAD – Positive Attitude Development –project, with aims to reduce social problems and exclusion among young.</p>	
Keywords:	Formerly incarcerated young, stigmatization, effects on the future, society, to be included again, PAD – Positive Attitude Development
Number of pages:	72
Language:	Swedish
Date of acceptance:	28.11.2017

OPINNÄYTE	
Arcada	
Koulutusohjelma:	Sosiaaliala
Tunnistenumero:	6030
Tekijä:	Juliana Stolt
Työn nimi:	Rikoksesta tuomitut nuoret ja stigma - kirjallisuuskatsaus tuomion vaikutuksesta nuoren elämään
Työn ohjaaja (Arcada):	Ingmar Sigfrids
Toimeksiantaja:	PAD – Positive Attitude Development
<p>Tiivistelmä:</p> <p>Kun nuori henkilö tuomitaan rikoksesta on tuomiolla suuri vaikutus nuoren elämään, mutta suurin vaikutus ilmenee ehkä vasta kun nuori palaa yhteiskuntaan. Se että nuorella on rikostausta voi johtaa siihen että hän tuntee stigmaa itseänsä kohtaan. Lopuksi nuoresta voi tuntua että hän on ulkopuolinen ja syrjitty yhteiskunnassa. Siksi tällä työllä on tavoitteena selvittää jos nuorilla, joilla on rikostuomio taustalla, on stigman tunnetta kun he palaavat yhteiskuntaan ja mitä muita vaikutuksia vankilatuomiolla on nuoren elämään. Selvittämällä näitä asioita voidaan, muun muassa, vähentää stigmasta johtuvaa syrjintää ja ulkopuolisuuden tunnetta. Kyseinen työ on kirjallisuuskatsaus johon on tarkasteltu yhdeksää tieteellistä artikkelia, jotka on kerätty kolmesta eri tietokannasta. Analysoinnin jälkeen artikkeleita ja tulosta on tulkittu viitaten Goffmanin (2014) stigmatologiaan. Tulosten mukaan nuoret tuntevat stigmaa itseään kohtaan yhteiskunnassa ja tuomiolla on heidän elämäänsä suuria vaikutuksia. Vaikutukset näkyvät erityisesti terveydessä ja sosiaalisissa suhteissa, sekä heidän mahdollisuuksissaan saada koulutus, työ tai asunto. Tulosten ja teorian avulla voidaan sanoa että yhteiskunta ei pysty tukemaan nuoreten uudelleen inklusiota ja tuomion tuomalla stigmalla on monta negatiivista vaikutusta, jotka voivat lopulta johtaa muihin sosiaalisiin ongelmiin, jatkuvaan rikolliseen toimintaan sekä ulkopuolisuuteen. Aiheesta tarvitaan enemmän tutkimusta jotta nuorille voitaisiin turvata parempi tulevaisuus ja yhteiskunnassa tapahtuisi muutos parempaan. Työn toimeksiantaja on PAD - Positive Attitude Development – projekti, jonka tarkoituksena on, muun muassa, vähentää nuorten sosiaalisia ongelmia sekä ulkopuolisuutta.</p>	
Avainsanat:	Rikoksesta tuomitut nuoret, stigma, tuomion vaikutukset tulevaisuuteen, yhteiskunta, uudelleen inklusio, PAD – Positive Attitude Development
Sivumäärä:	72
Kieli:	ruotsi
Hyväksymispäivämäärä:	28.11.2017

INNEHÅLL

1	Inledning.....	7
1.1	Syfte och frågeställning.....	9
1.2	Avgränsning.....	10
1.3	Vad jag väntar mig finna.....	10
1.4	Arbetslivsrelevans.....	11
2	Bakgrund.....	11
2.1	Kriminalitet och brottslighet.....	12
2.1.1	<i>Allmänt om kriminalitet och brottslighet.....</i>	<i>12</i>
2.1.2	<i>Möjliga orsaker till att börja med brott.....</i>	<i>14</i>
2.1.3	<i>Kriminalitet som yrke?.....</i>	<i>16</i>
2.1.4	<i>Statistiska uppgifter.....</i>	<i>17</i>
2.2	Unga och unga vuxna.....	19
2.2.1	<i>Unga och unga vuxna i samhället.....</i>	<i>19</i>
2.2.2	<i>Unga och exklusion.....</i>	<i>21</i>
2.2.3	<i>Unga och lagen.....</i>	<i>23</i>
3	Stigma som teoretisk referensram.....	25
3.1	Sammanfattning av stigma som begrepp.....	30
4	Metodik.....	32
4.1	Litteraturstudie.....	33
4.2	Urvalskriterier.....	35
4.3	Insamling av litteratur.....	36
4.4	Innehållsanalys och presentation av resultat.....	37
4.5	Forskningsetik.....	40
5	Resultat.....	41
5.1	Stigma.....	42
5.2	Effekter på de ungas liv.....	46
5.2.1	<i>Familjen.....</i>	<i>46</i>
5.2.2	<i>Hälsan.....</i>	<i>48</i>
5.2.3	<i>Begränsade möjligheter.....</i>	<i>49</i>
6	Analys och tolkning.....	53
7	Diskussion och slutsatser.....	57
7.1	Metod diskussion.....	62
7.2	Förslag till fortsatt forskning och arbeten.....	63

7.3 Begränsningar i detta arbete.....	63
Källor	65
Bilaga 1. Resultat av litteratursökningen	68
Bilaga 2. Presentation av inkluderade artiklar.....	69
Bilaga 3. Presentation av innehållsanalys	72

1 INLEDNING

I den omgivande fängelsemiljön fanns det naturligtvis mycket han inte lade märke till och inte heller ville lägga märket till. Han levde liksom med blicken fixerad vid marken; det kändes avskyvärt och outhärdligt att behöva se. Men mot slutet började han motvilligt häpna över mycket och lägga märket till saker och ting som han tidigare inte ens hade anat. Det som förvånade honom mest var det fruktansvärda, oöverstigliga svalet mellan honom och alla dessa människor. Det var som om han och de hade tillhört skilda arter. De betraktade varandra med misstro och fientlighet. Han kände och förstod de allmänna skälen till denna skiljaktighet men skulle aldrig tidigare ha kunnat medge att orsakerna verkligen var så starka och så djupt rotade [...] Han var själv inte omtyckt och alla undvek honom. Mot slutet började de rentav hata honom. Varför? Han visste inte. De föraktade honom och skrattade åt honom; till och med fångar som var långt mer kriminella än han gjorde sig lustiga över hans brott.

- Du är en fin herre du! sade de till honom. Du borde inte ha gått omkring med yxa, det duger väl inte för fint folk. (Dostojevskij 1985 s.626-627)

Att bli dömd för ett brott kan ha stora effekter på hela ens liv. Speciellt om denna dom händer när man är ung, måste man leva med de möjliga effekterna domen kan för med sig länge. Allmänt kan man ju säga att brottsdömda eller kriminella inte är de mest önskade personerna i vårt samhälle och ofta ges före detta fångar egenskaper som opålitlighet och listighet. Att göra något kriminellt leder inte rakt till att man blir kriminell för resten av sitt liv, det var kanske ett misstag man gjorde eller ett desperat försök att åstadkomma något eller få något. De flesta så kallade kriminella karriärerna börjar i ungdomsåren, sällan början man först i vuxen åldern, och av de vuxna som utför allvarliga brott har de flesta gjort av dessa ren som unga (Kivivuori 2008 s.28). Att vi ger andra rätt så negativa egenskaper leder följaktligen till att vi börjar lämna andra utanför och vi börjar stigmatisera personen. Så fast man skulle ångra det man gjort och fått sitt straff, kan den kriminella handlingen följa personen fortsättningsvis och påverka hans liv på olika plan.

Stigmatisering är ett allmänt förekommande fenomen som kan ha negativa effekter på personen som utsätts för det. Om man bli stigmatiserad av omgivningen till en kriminell person blir man behandlad av omgivning enligt hur den anser att man ska bli behandlad eller är värd att bli behandlad av andra. Tyvärr på basen av våra allmänt förekommande stereotyper kring brottsdömda blir denna behandling ofta negativ för personen. Därför är forskning kring stigmatisering och kriminalitet viktigt så att man kan försöka minska på fenomenen, de faktorer som ligger bakom, samt försöka arbeta förebyggande så att brottsdömda personer kan bli inkluderade till samhället igen.

För att skapa klarhet redan i början av arbetet är det kanske på sin plats att ge en kort definition av de mest centrala begreppen i arbetet redan nu. Bland de centrala begreppen finns kriminalitet och stigmatisering, men dessutom brottslighet och stämpling. Den simplaste definitionen av kriminella- eller brottsliga handlingar är att konstatera att, de är de handlingar som är definierade straffbara i en lag (Kivivuori 2008 s.21). Stigmatisering kan definieras som att någon utpekats, negativt, som annorlunda och tillskrivs egenskaper som anses som dåliga (Jacobsson 2013 s.104). Personen avviker med andra ord från det normala, enligt andra, och stigmat blir slutligen en dominerande del av personens sociala identitet (Jacobsson 2013 s.104). Ett annat begrepp som är centralt i arbetet är stämpling, men stigmatisering kommer som begrepp att användas mer i arbetet. Stigmatisering och stämpling har stora likheter enligt Jacobsson (2013 s.104). Stämpling är att en person ges en etikett av andra sociala aktörer, som exempel att en person "är" en brottsling eller avvikare (Jacobsson 2013 s.99). Enligt Jacobsson (2013 s.99) kan också etnicitet, social klasstillhörighet eller en persons kön leda till stämpling. En etikett eller stämpel kan leda till att personen slutligen börjar själv beakta sig som avvikare och fortsätter med det oönskade beteendet, då har stämplingen blivit en självuppfyllande profetia (Jacobsson 2013 s.99).

En stigmatisering från samhället påverkar personen såklart starkt, eftersom vi alla lever i ett samhälle och att inte bli accepterat av detta samhälle har självklart en stor inverkan. Man blir en främling i sin egen livsmiljö, någon ingen vill ha kontakt med. Det här påverkar personen både fysiskt, socialt och psykiskt. Därför är det viktigt att koncentrera sig på unga och deras kriminella beteende, för att trygga de ungas framtid och minska på sannolikheten till att den kriminella handlingen påverkar livet på ett negativt sätt i form av exempelvis stämpling, diskriminering och utanförskap. Dessutom kan fokusering på det som inverkar på de ungas liv efter den kriminella handlingen leda till att man kan förebygga missbruk och andra sociala problem som kan förekomma hos straffade personer senare i livet. Att förebygga kriminellt beteende leder också till en större sannolikhet att de unga kan utbilda sig och komma in på arbetsmarknaden lättare. Genom att ge en möjlighet till en bättre framtid förebyggs också mental ohälsa.

Unga och kriminalitet handlar inte bara om den kriminella akten och vad som orsakade

den, utan också om det som händer efter den, hur den unga inkluderas tillbaka till samhället och kan igen vara en fullständig medborgare. Ungdomen är en kritisk tid i en individs liv, med tanke på, som exempel, att etablera en social position i samhället (Kivivuori 2008 s.28). Jag är intresserad av stigmatisering i koppling till kriminalitet på grund av att jag anser att det är fel och tråkigt att ett misstag kan ha en så stor effekt på en persons liv, att det kan förstöra resten av det, eller åtminstone göra det svårare. Därför anser jag ytterligare, att det är viktigt att förebygga stigmatiseringen, för att kunna ge alla en likadan möjlighet till en bra framtid och inte bli kategoriserade enligt en handling de gjort. Förebyggande av stigmatisering, kan enligt mig, leda bara till bra saker och har en förebyggande effekt på många plan. Genom att skapa en överblick av stig-mats effekter, kan man se vad allt kunde vara bättre utan stigmatisering. I arbetet kommer jag med hjälp av en litteraturoversikt, av aktuella forskningar, redogöra för om unga som har en fängelsedom i sin bakgrund känner sig stigmatiserade i samhället. Dessutom kommer jag att fokusera på hurdana effekter stigmat har på de ungas framtid, speciellt med tanke på deras hälsa, familj och möjligheter att inkluderas på nytt till samhället.

Arbetet går inom ramen för PAD projektet. PAD eller Positive Attitude Development är ett projekt mellan yrkeshögskolan Arcada och Tallin universitet. Projektets övergripande syfte är att unga, med mental ohälsa och sociala problem, skall få en bättre tillgång till arbetsmarknaden och att mängden anställningar bland projektets målgrupp skulle öka. Projektet siktar inte bara på att finna lösningar till nu existerande problem utan också på att bygga upp ett fungerande samarbete mellan länderna med tanke på framtiden. I Finland koncentrerar man sig dessutom speciellt på att minska social exklusion och stigma mot målgruppen, samt positivt påverka samhället och arbetsgivare att ändra sina attityder mot unga med mental ohälsa och andra sociala problem. (PAD, 2016)

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med detta arbete är;

Att med hjälp av en litteraturstudie ta reda på om unga dömda för brott upplever sig stigmatiserade. Syftet är dessutom att redogöra hur stigmat påverkar den ungas framtid, med tanke på exempelvis de ungas välmående och möjligheter i samhället.

Arbetets frågeställningar lyder;

1. På vilket sätt stigmatiserar en fängelsestraff de unga?
2. Vilka effekter kan stigmat ha på den ungas familj, hälsa och framtid?

1.2 Avgränsning

Avgränsningar i arbetet har gjorts gällande åldern på dem som inkluderas i arbetet. Dessa är unga och unga vuxna, personer i åldern 18-29 år, eftersom dessa personer är målgruppen för PAD-projektet. Ingen avgränsning har gjorts gällande kön på de unga eller vilka länder de bor i eller vilken etnisk bakgrund de har. Ingen avgränsning har gjorts gällande den exakta brottsliga handlingen eller hur många gånger det har förekommit. De unga skall ändå vara dömda för ett brott enligt det gällande landets strafflag eller varit i kontakt med polis, domstol eller suttit i fängelse på grund av något de själva gjort.

1.3 Vad jag väntar mig finna

Före jag läst mig in på ämnet om unga brottsdömda upplever sig stigmatiserade av andra eller om stigmat har en effekt på deras liv och möjligheter i framtiden tänker jag kort redogöra för vad jag tror att jag kommer att finna i de artiklar jag kommer läsa och analysera. Jag tror att brottsdömda unga upplever stigma och att stigmat påverkar deras möjligheter i framtiden. Jag tror att stigmat kommer mest från samhället, från så kallade ”okända människor” som inte känner den unga som person, utan bara kan se hen i kontexten som brottsdömd. Dessutom tror jag att stigmat påverkar den ungas framtid både med tanke på hans möjligheter i samhället, som att skaffa jobb, bostad och så vidare, men också på ett inre plan, att stigmat påverkar negativt den ungas självkänsla och känsla att höra till och vara viktig i samhället. Jag tror dessutom att känslan av att bli stigmatiserad kommer att påverkas av hur omgivningen känner till domen, med andra ord hur många som vet att personen gjort något brottsligt. Det här tror jag för att om

man lever på ett område där ingen vet vad du gjort är sannolikheten mindre att bli stigmatiserad, eftersom ingen vet att du har den bakgrunden. Jag tror också att stigmat kommer att påverkas av den exakta kriminella handlingen, jag misstänker att en person dömd för mord får mera negativa reaktioner riktade mot sig än någon som gjort ett inbrott.

1.4 Arbetslivsrelevans

Kriminalitet är något som alltid kommer att existera, så länge vi kan dela upp handlingar i accepterade och inte accepterade, samt så länge det finns en lag som definierar vad som anses med kriminellt beteendet. Dessutom kommer vi människor alltid att ha en egen åsikt om andra i vårt samhälle och stigmatisering uppstår lätt mot personer som gjort något som inte accepteras av majoriteten. Det är viktigt för arbetslivet att lära sig om stigmatisering mot kriminella för att man skall kunna förebygga förekomsten av stigmatiseringen och exklusion som stigmat kan leda till. Det här är viktigt för stigmatisering och utanförskap kan leda till att man inte kan skaffa sig en utbildning och ett jobb i framtiden. Dessutom finns det alltid en risk att personerna blir ensamma och isolerade om deras familjer och vänner inte accepterar dem mer efter domen. Enligt statistik var år 2015 27,4 % av ungdomar i Finland, i åldern 15-24 i risken fattigdom och exklusion (Eurostat 2015). Åldersgruppen för statistiken är med tanke på detta arbete inte helt inom urvalskriterierna, men innehåller också unga från den specifika åldersgruppen för detta arbete. Genom att minska på exklusion och gruppering av människor blir det lättare att inkludera dem in i samhället igen efter att de avtjänat sitt straff. Också genom att se alla människor lika värda i samhället stärks inte roller som, ”den kriminella” hos någon. En förstärkning av dessa roller kan lätt leda till att rollen blir permanent och det kriminella beteendet fortsätter. Så genom att förebygga stigmatisering kan man möjligtvis förebygga att det kriminella beteendet återkommer.

2 BAKGRUND

I detta kapitel kommer jag att lägga upp en bakgrund till arbetet. I kapitlet kommer jag att ge några definitioner till kriminalitet. Dessutom kommer kapitlet att innehålla en del möjliga orsaker till att någon börjar med kriminalitet och brottsliga handlingar, en alter-

nativ syn på kriminalitet för att ge nya perspektiv samt lite statistik från Finland och Europa. Dessutom kommer jag att redogöra för unga som är målgruppen för arbetet, för att skapa förståelse för målgruppen. Sist kommer jag att redogöra för begreppet exklusion med en koppling till målgruppen. Detta har jag valt att göra för att jag väntar mig att stigma medför exklusion, som då är motsatsen till inklusion.

2.1 Kriminalitet och brottslighet

Enligt mig är kriminalitet eller kriminellt beteende är inte så lätt att definiera som man kanske först skulle tänka. Det är inte som i barndomens lekar, där den ena är polis, den goda, och den andra en tjuv, den ond. Det här beror på att kriminellt beteende ofta definieras med hjälp av lagen och alla länder har sina egna lagar. Dessutom utvecklas våra lagar hela tiden och då kan ett accepterat beteende mitt i allt bli kriminellt, som exempel allt striktare krav på utsläpp från fabriker. Kriminellt beteende, eller oacceptabelt beteende, kan också definieras enligt normer i samhället, vem som bryter mot dem, och eftersom varje samhälle har sina egna normer, kan man inte säga vem som betett sig fel och vem rätt. Dessutom har alla människor en egen subjektiv tolkning av lagen eller vad man anser som så kriminellt att man inte själv skulle göra det, som exempel kan nämnas, att köra överhastighet, straffbart enligt lagen, men ändå väldigt allmänt förekommande.

2.1.1 Allmänt om kriminalitet och brottslighet

Bland de vagaste formerna av möjligt brottsligt beteende kan nog räknas sådant som kallas "avvikande beteende". Giddens (2014 s. 602) talar om avvikande beteende som ett beteende som inte följer vissa normer i ett samhälle som de flesta andra i det samhället följer. Det finns inget samhälle där man enkelt kan dela upp människor i dem som följer och i dem som inte följer normer. Vi följer normer ofta av en vana, något som vi lärt oss att göra. Men ändå bryter nästan alla någon gång mot en allmänt accepterad norm, vilket gör en kategorisering av dem som bryter mot normer och dem som inte gör det ännu svårare, om inte omöjligt. Giddens (2014 s.603) vill dessutom poängtera att avvikande beteende och kriminalitet inte är samma sak, för allt avvikande beteende är inte brott mot lagen. Avvikande beteende är ett mycket större och vidare begrepp, som

då också innehåller begreppet kriminellt eller brottsligt beteende. Kivivuori (2008 s.23) redogör att genom tiderna har det förekommit stor enighet mellan människor och kulturer över vad som anses som kriminellt och vilken handling som är allvarligare än den andra. Dock har det funnits, och finns ännu, skillnader mellan åsikter om kriminalitet mellan kulturer, men då gäller det oftare handlingar som anses mer som avvikande från det normala, som homosexualitet eller abort, än om brottsliga handlingar som mord och stöld (Kivivuori 2008 s.23).

Laitinen (2005 s.12) redogör för att man kan definiera en brottsling som en person som enligt den gällande lagen gör sig skyldig till en straffbar gärning, man gör alltså något som är mot lagen. Det här leder till slutsatsen att kriminellt beteende kan definieras som handlingar som är straffbara enligt lagen, i det land där gärningen skett. Att definiera handlingar som kriminella, enligt om de finns definierade i lagen som brott kallas en ”juridisk definition” (Lappi-Seppälä 2006 s.2). Kivivuori (2008 s.21) säger också att de här är den lättaste definitionen av brottslighet, att konstatera att brottsliga handlingar är de som är definierade som det i en lag. Då kunde man också säga att utan lagar skulle det inte finnas brottslighet och att lagar har gjort brottsligheten möjlig (Kivivuori 2008 s.21). Det som är bra med den här definitionen är att det gemensamma som de brottsliga handlingarna måste ha, är att de är definierade i lagen som det, vilket är en fördel med tanke på definition i domstol och med tanke på hur många olika former av brottslighet det slutligen finns (Kivivuori 2008 s.21).

Det finns också andra sätt att definiera kriminalitet och brottslighet. Kivivuori (2008 s.22) säger att vissa forskare konstaterat att kriminalitet blivit definierat av sociala och politiska aktörer och att hela begreppet och fenomenet inte skulle finnas utan dessa definitioner. Det här är en ganska extrem syn på kriminalitet som fenomen och den delar åsikter. Som exempel Kivivuori (2008 s.25) argumenterar själv mot den här synen genom att bland annat säga att människans känsla för rätt och fel har existerat länge, och har inte uppstått först när det moderna samhället utformats. Men fast man inte samtycker med denna definition kan man ändå säga att det finns en möjlighet att stater och andra kontrollaktörer har i historien, och ännu också, definierat vissa handlingar som kriminella för att själva få nytta av det (Kivivuori 2008 s.22). Lappi-Seppälä (2006 s.3) säger att slutligen kan man se besluten om vad som anses brottsligt som en politisk sak, som

bestäms av de intressen och synpunkter som finns just då bland de som har makten. Man kan också se kriminalitet ur ett evolutionärt perspektiv, varför vi inte anser att brottslighet är rätt. Det här perspektivet säger att människan har en förmåga att kognitivt definiera antisocialt och aggressivt beteende och att situationer som innehåller dessa element leder till moraliska känslor bland människor (Kivivuori 2008 s.25). Det här har slutligen lett till att vissa handlingar blivit dokumenterade som olagliga, eftersom vi alltid sett dem som fel. Lappi-Seppälä (2006 s.2) talar om en ”naturlig definition” på brottslighet, alltså att oberoende av tid och plats har vissa handlingar, med vissa gemensamma drag, varit straffbara.

Slutligen är det ändå bra att minnas att vad som anses brottsligt och kriminellt inte är statiskt, utan förändras när samhället går framåt och vi människor lär oss nya saker. Som exempel kan man ta homosexualitet som med tiden utvecklats från straffbar sjukdom till något lika normalt i samhället som heterosexuallitet, på grund av ändringar i lagen och ökning av kunskap. Handlingar kan också bli kriminaliserade, som exempel kan man ta upp alla brottsliga handlingar som utförs på internetet nuförtiden, som för ungefär 20 år sen inte var så vanliga om nästan helt icke existerande. När en handling blir kriminaliserad tillägs den som straffbar i strafflagen och när en handling tas bort från strafflagen talar man om ”avkriminalisering” (Lappi-Seppälä 2006 s.3).

2.1.2 Möjliga orsaker till att börja med brott

Som sagt är kriminalitet och brottslighet inte så lätta att definiera som det kanske låter, bland annat på grund av att det finns så många olika brottsliga handlingar och orsaken bakom dem kan vara allt från att man hade bråttom och gjorde något spontant till att man planerar ett bankrån. Till följande kommer jag att redogöra för några möjliga orsaker till kriminellt beteende. En orsak till att det är svårt att hitta gemensamma orsaker till alla kriminella handlingar är att alla människor är individer med egna motiv. Webster (2006 s.7) redogör för en del orsaker eller riskfaktorer som kan leda till att en ung person börjar med kriminalitet, allt från brist av utbildning till mentala hälsoproblem. Andra riskfaktorer till att en person möjligtvis kan börja med kriminalitet, eller blir styrd mot kriminalitet, är hyperaktivitet, impulsivitet, misslyckande i skolan, en sämre fostran och dålig inverkan från jämnåriga, samt miljöns inverkan i allmänhet och perso-

nens socioekonomiska status (Webster 2006 s.10). Man kan också se på kriminalitet som en lösning till brist på allmänna resurser, som personer börjar använda sig av i brist på bättre lösningar (Webster 2006 s.8). Bristerna i resurserna kan bero på sociala, ekonomiska och demografiska faktorer som saknas i personens livsmiljö och kan således leda till en heltäckande förlust av resurser (Webster 2006 s.12). Enligt Webster (2006 s.8) så kan man troligtvis förutspå kriminellt beteende genom att identifiera tidiga riskfaktorer och således är det möjligt att förebygga beteendet genom tidiga ingrepp mot dessa faktorer.

Personens omgivning har en stor inverkan på om en brottslig karriär börjar eller inte. Enligt Webster (2006 s.10-11) så har det en stor inverkan om den unga tillbringar mycket tid bland redan kriminella, ”hänger” ute på gatan med dem och associerar sig mer och mer med dem. Det mer begränsade sociala nätverket man skapat kan hindra en från alternativa möjligheter, eller att man ignorerar dessa alternativa möjligheter helt och en för ensidig form av sociala kontakter kan slutligen leda till att personen inte kan se sitt liv någon annanstans än där hen ren bor (Webster 2006 s.13). Men alla ensidiga sociala nätverk leder inte till kriminalitet, utan det är slutligen nätverkets natur och kvalitet som bestämmer om de kriminella tas upp av alla (Webster 2006 s.11). Som exempel kan starka nätverk, där man litar, respekterar och håller koll på varandra, ha en förebyggande effekt mot kriminalitet, fast miljön i sig själv skulle vara full med riskfaktorer (Webster 2006 s.12-13).

Det finns en hel del riskfaktorer till att börja med kriminalitet, men man kan med säkerhet ändå aldrig säga om någon kommer att göra en eller fler brottsliga handlingar. Det händer alltid oväntade händelser i en persons liv, som kan leda till kriminalitet, men också bort från kriminalitet (Webster 2006 s.16). Dessutom följer en redan börjad kriminell karriär inte alltid en rak linje mot mera kriminalitet utan kan också ändra riktning eller brytas helt (Webster 2006 s.16). Förebyggande faktorer mot kriminalitet, fast personen växt upp med så kallade riskfaktorer, kan var att man skapar en stabil relation till en annan människa, hurtana familjeförhållanden man haft när man växt upp och att man får en möjlighet till vård mot droger, att man lämnade drogerna helt och till och med att man bryter kontakten med sitt gamla nätverk av vänner och andra lika gamla människor som man själv är från ens bakgrund (Webster 2006 s.18). Men fast de unga fått slut på

sin kriminella bakgrund och livsstil fortsatte de ändå ofta att leva i dåliga ekonomiska förhållanden och deras liv var oberäknliga och i mellan åt kaotiska (Webster 2006 s.18).

Varför man börjar med brott och fortsätter med dessa är alltid en individuell orsak, men man har ändå funnit vissa riskfaktorer i forskning. Sammanfattningsvis kan man säga att en uppfostran med brister och de riskfaktorer som uppstår på grund av den kan leda till kriminalitet och också specificera hurdana brottsliga handlingar som den unga börjar med (Webster 2006 s.10). Att leva i dåliga förhållanden ökar och koncentrerar risker som leder till att den unga börjar med brottslighet, samtidigt som förhållandena inte ger möjligheter till förebyggande faktorer att uppstå (Webster 2006 s. 18). Webster (2006 s.15) har också kommit till slutsatsen att droger ligger ofta i bakgrunden till att de unga börjar med kriminella handlingar. Men som sagt, kan inte allting som händer i en persons liv förutspås och också bra förhållanden kan leda den unga på en kriminell stig. Det viktigaste är hur den unga klarar av svåra situationer, som kan vara dessa vändpunkter åt ett eller annat håll (Webster 2006 s.18).

2.1.3 Kriminalitet som yrke?

Men fast kriminalitet i allmänhet ses ner på och de som utfört brottsliga handlingar får uppleva bland annat stigma och annat diskriminerande beteende, i olika grader, kan man också se på kriminalitet ur ett annat perspektiv. Man kan också se kriminalitet som ett jobb, profession där man gör karriär som vem som helst som jobbar. Ofta när man nämner professionella brottslingar tänker man på personer som håller på med prostitution, säljer droger, tjuvar av olika slag, rånare och lurare (Edelstein 2016 s.64). Jacobsson (2013 s.98) redogör för kriminalitet, inte som en subkultur som förutbestämmer människors liv och agerande, utan som en livsstil som förutsätter både fysisk och psykisk kunskap och har vinst som mål. Edelstein (2016 s. 63) talar också om kriminalitet som en karriär och att en sådan karriär förutsätter att personen har ekonomisk vinst som motiv och beter sig, så att säga, professionellt. Edelstein (2016 s.64) redogör också för att en karriär som kriminell kräver både att personen passar till jobbet, skaffar sig verktyg och sätter tid på att lära sig tekniker.

De brott som personen utför kan liknas vid arbete och enligt Jacobsson (2013 s.99) ett väldigt kreativt arbete som kräver aktivt tänkande och planerande. Att börja en kriminell karriär kan liknas vid en vanlig arbetsansökan, man bli anställd, inkörd och tränad i yrket, man specialiserar sig och börjar slutligen ta ansvar och binder sig på heltid (Edelstein 2016 s.64). Jacobsson (2013 s.99) poängterar att genom att jämföra kriminalitet med en livsstil, kan man göra det till något som man kan aktivt välja, förändra och upprätthålla, en investering som vilken annan karriär. Den kriminella karriären kräver hårt arbete, men kan leda till status och belöningar, men kräver också att man håller fast vid rollen och inte vill tappa sin status bland andra kriminella (Edelstein 2016 s.64).

Sammanfattningsvis kan man säga att en kriminell karriär är en karriär där en person gör många brott som har som syfte att ge personen materiell vinst och belöning, som sedan kan leda till andra psykiska, fysiska eller sociala belöningar eller möjligheter (Edelstein 2016 s.65). En karriär som kriminell kan anses spännande och jag anser att beviset till det här finns i alla romaner om kriminella och poliser, som många människor läser. Trots att det kriminella kan anses spännande eller uppfriskande berättar Jacobsson (2013 s.100) att intervjuade brottsdömda inte ändå rekommenderar ett liv som kriminell till någon. Människor kan också vara rätt rädda för så kallade professionella kriminella, men sannolikheten att faktiskt känna igen någon som kriminell på gatan är liten. Dessutom är stora professionella kriminella som gör enorma vinster väldigt sällsynta, utan det är den vanliga ficktjuven som man borde akta sig mer för på gatan och vara vaksam för (Edelstein 2016 s.68). Med andra ord kan man se kriminalitet som ett yrke och något som en person satt tid och energi på för att bli så bra som möjligt. Den största orsaken till att kriminalitet inte i allmänhet ses som ett yrke bland de andra är att handlingarna är straffbara i lagen och att andra människor lider av den kriminellas karriär.

2.1.4 Statistiska uppgifter

De statistiska uppgifterna i den här delen kan inte rakt jämföras med varandra, eftersom statistiken bara är i antal brott och inte i förhållande till befolkningens mängden i länderna eller andra bakomliggande faktorer som kan få statistiken att öka eller minska mycket. Därför avråder jag läsare av detta arbete att göra slutsatser om olika länders säkerhet efter att ha läst statistiken i detta kapitel. Statistiken har i detta arbete använts mer till att

ge en allmän och numerisk bild av hur mycket brott de ännu utförs i världen, också i Europa och Finland.

Enligt preliminära uppgifter från Statistikcentralens fick den finska polisen, gränsbevakningen och tullen kännedom om sammanlagt 823 000 brott, av olika grader, år 2016. Dessutom har det år 2016 begåtts 4500 fall mer än föregående år, vilket är en ökning på 0,6 %. Men fast brottmängden ökat har ändå mängden brott mot liv och hälsa minskat med 0,4 % och var 36 000 till antalet år 2016. Hela 3400 sexualbrott anmäldes år 2016 i Finland och sexualbrotten har ökat med en massiv 8,6 % från år 2015.(Brott och tvångsmedel, 2017)

Eurostat (2014) har statistik över rapporterade brott från några år och i några kategorier från olika Europeiska länder. Den nyaste statistiken är från år 2014 och berättar att, som exempel, i Finland gjordes det 89 stycken mord, 327 stycken försök till mord och 1689 stycken rån år 2014. För att få en del uppgifter från andra länder, från samma år, gjordes det 645 stycken mord, 1625 stycken försök till mord och 45 475 stycken rån i Tyskland och 792 stycken mord, 1474 försök till mord och 114 093 rån i Frankrike. Dessa två länder har ofta de högsta mängderna brott rapporterade i statistiken, orsaken till det här kan vara många och man skall inte dra den hastiga slutsatsen att Tyskland och Frankrike är farliga länder. För att fortsätta med samma kategorier mord, försök till mord och rån, så har Norge bland den lägsta mängden mord år 2014, 29 stycken. Den lägsta mängden försök till mord hade, bland annat Lettland med 4 stycken försök och en av de lägsta mängderna rån hade Montenegro med 8 stycken, år 2014.

All statistik skall alltid granskas kritiskt och i den här statistiken finns med bara de brott som blivit rapporterade. Dessutom poängteras det av Eurostat, som publicerat statistiken, att varje land har sitt eget sätt att organisera sin brottspåföljd och hur de presenterar statistik över brott. På grund av de här skillnaderna är det svårt att jämföra länder mellan varandra och därför borde man också undvika att jämföra länders statistik rakt med varandra, utan mer se på de bakomliggande orsakerna. (Eurostat, 2017)

2.2 Unga och unga vuxna

Unga och unga vuxna lever i en situation av förändring i åldern 18-29. När man fyllt 18 i Finland blir man plötsligt myndig och faktiskt ansvarig själv för allt man gör, man räknas som vuxen, en ansvarsfull medlem i samhället, med samma rättigheter som alla andra vuxna har. Samtidigt öppnar den nya positionen en massa lockelser och möjligheter man inte haft förr, men den stigande åldern följs också av en hel del skyldigheter och press på den unga från samhället. Som exempel förväntas det av personer i åldern 18-29 att de ska utbilda sig, skaffa ett jobb, vara bra på sitt jobb och göra karriär, betala skatter, rösta, medverka i samhället, skapa sig en familj (eller i alla fall en början), köpa ett hus, ta lån, ja man kunde fortsätta i alloändlighet om man ville. För att sammanfatta kan man säga att de unga lever i en hektisk situation, med många nya utmaningar.

2.2.1 Unga och unga vuxna i samhället

Som ung eller ung vuxen är man fysiskt och intellektuellt ganska så färdigt utvecklad och ur dessa perspektiv redo för ett självständigt liv i samhället och världen. Men trots att vi kanske känner oss färdiga för livet, utvecklas vi fortsättningsvis, men utvecklingen flyttas vid 18 åldern allt mer inåt, man utvecklar sig själv som människa (Dunderfelt 2011 s.95). Det här är delvis orsaken till att många söker sin egen plats i samhället länge och så att säga ”vandrar runt” och tänker över vad man egentligen vill göra med sitt liv (Dunderfelt 2011 s.92). Man kan också säga att den tiden som kallas ung vuxenhet är den tid när man är biologiskt färdigt utvecklad som människa, men inte ännu har samma krav som en vuxen (Carra 2014 s.236). En ung människa har ideal och fantasier om hur ett jobb, äktenskapet och relationer i allmänhet ser ut och innehåller. De här fantasierna kolliderar i mellan med den riktiga världen, vilket kräver tankearbete av den unga för att finna en fungerande samverkan med omvärlden (Dunderfelt 2011 s.99). En ung eller ung vuxens liv kan enligt Dunderfelt (2011 s.99) beskrivas med ordet, ”möten”. Carra (2014 s.236) säger också att unga vuxna kombinerar ofta mål från både vuxen världen, som ekonomiskt självständighet och ett jobb, med mål mera typiska för, till och med tonårstiden, som oförmåga att sätta upp planer som håller och emotionellt beroende av föräldrarna.

Att man söker sin plats leder ofta till att man möter och rör sig med olika människogrupper, finner nya ideologier och testar på nya saker. Vi lär oss ofta av att vi träffa mångsidigt med människor och från dessa möten kan man komma närmare sig själv och vem man är (Dunderfelt 2011 s.92). Genom att träffa andra kan vi själv uppfatta bättre hur vi upplever andra människors ”inre”, vad de till grunden är, vilket enligt Dunderfelt (2011 s.94) är viktigt. Han motiverar det här med att vår bild av människor påverkar våra handlingar mer än vad vi tror. Om man exempelvis har en bild av brottsdömda, att personerna är till sin grund dåliga människor som inte kan uppnå något förutom genom att bryta lagen, så har man kategoriserat personerna enligt något de gjort, utan att veta hurdana de egentligen är. Med andra ord är vuxenhet inte något som bara följer efter barndomen, utan en tid under vilken man utvecklar nya talanger och personlighetsdrag, som man kanske inte haft möjlighet att utveckla tidigare (Dunderfelt 2011 s.95). Som redan tidigare också konstaterats är vägen mot vuxenlivet fullt av sociala och samhällsliga funktioner ibland annat jobblivet, familjen, bland vänner och hobbyer (Dunderfelt 2011 s.97).

Men fast det låter i allmänhet som en positiv sak att de unga får söka sin plats i samhället och reflektera över sina värden och vem de vill vara som människor, kan det här också ha negativa sidor. Carra (2014 s.235) redogör att under de senaste årtiondena har familjer i industriländer fått vara med om en förändring i familjestrukturen, för unga blir allt senare helt självständiga och flyttar hemifrån. År 2013 bodde ungefär 16,9 % av finländska unga vuxna i åldern 20-29 hos sina föräldrar (Eurostat, 2013). Att barnen ”blir vuxna” har allt mer blivit ett gemensamt ”projekt” inom familjen, som både den unga och föräldrarna kan ha fördelar, men också nackdelar av (Carra 2014 s.235). De vanligaste orsakerna till att unga stannar hemma, är inte alltid frivilliga, utan att man efter studier inte kan finna ett stabilt jobb med tillräcklig lön (Carra 2014 s.239). Andra orsaker är ingen mer valda av den unga, som att man känner skuld mot sina föräldrar som börjar bli äldre eller man föredrar den säkerhet och frihet som det medför att bo hos föräldrarna (Carra 2014 s.239).

Men vad har det för effekter att unga bor längre hemma? Att unga lämnar sina föräldrars hem senare än förr leder i allmänhet till att man gifter sig senare, en minskad natalitet och således en åldrande population (Carra 2014 s.235). Eftersom man grundar ett

eget hem och ett parförhållande allt senare skaffar man sig barn också i en högre ålder, vilket leder till att man kanske inte vill ha många barn, eller i vissa fall inte alls. Det att de föds en mindre mängd barn leder till slut till att hela befolkningen blir äldre i medeltal. Men det att man bor längre hos sina föräldrar har inte bara negativa följder, en stödjande familj kan enligt Carra (2014 s.242, 244) förebygga depression under studietiden, ge en bättre självbild, ger en möjlighet till dialog och utbyte av åsikter samt emotionellt stöd. I allmänhet kan man säga att stöd från familjen är bättre än inget stöd, men om föräldrarna inte försöker få sina unga att bidra till samhället, i något skede, kan familjen också ses som ignorant och inåtvänd (Carra 2014 s.244).

2.2.2 Unga och exklusion

Att bli exkluderad eller utestängd ur en grupp är något ingen vill, det här gäller allt från mindre vänskapsgrupper, hobbygrupper eller familjen, eller sen i det mest extrema fallet att man blir utestängd från hela samhället. Som tidigare nämnts kan det att en person blir eller känner sig stigmatiserad lätt leda till att hen känner sig utanför och ensam i samhället. Därför har jag valt att kort berätta om exklusion, eftersom jag anser att exklusion är en av de alvarliga följderna av stigmatiseringen. Dessutom anser jag att ordet i sig själv är en central del av stigmatiseringsprocessen och är dessutom ett av de centrala orden i PAD projektet.

För att någon skall kunna vara utanför måste de först finnas grupper enligt vilka personer kan kategoriseras. Enligt Madsen (2006 s.81) så består vårt samhälle faktiskt av många "delsystem", som familjen, ekonomin och rättsystemet, men också den enskilda individen är sitt egna system. Det uppstår hela tiden nya "delsystem" när vårt samhälle utvecklas, eftersom varje system är begränsat i sin kommunikation (Madsen 2006 s.81). Att "delsystemen" är begränsade i sin kommunikation betyder enligt Madsen (2006 s.81) att inom varje system kommunicerar man på ett visst sätt om vissa saker och då ryms det inte en massa nya saker in i de ren färdiga systemen, utan det grundas nya. Dessutom kommunicerar "delsystemen" med varandra (Madsen 2006 s.81). Det är denna kommunikation inom och mellan "delsystemen" som bestämmer om en person är inkluderad eller exkluderad, om man deltar är man inkluderad och om man inte deltar är man exkluderad (Madsen 2006 s.82). För att vara helt inkluderad i ett system skall man

känna till systemet, hur man talar, var man talar och hur man i allmänhet betar sig, man skall veta sin roll och hur man blir synlig inom systemet, för att inte falla utanför (Madsen 2006 s.82). Så länge man kan göra sig relevant och viktig för kommunikationen inom systemet, har man något som Madsen (2006 s.82) kallar en ”social adress”, andra människor vet att de kan tilltala dig om vissa saker och du har en plats i systemet, medan avsaknaden av en ”social adress” leder till att man inte räknas som viktig för systemet och blir exkluderad.

Enligt socialisationshypotesen tar samhället rättigheten att indirekt och direkt kategorisera och definiera handlingar i rätta och felaktiga, samt vad som är avvikande och problematiskt och vad som är normalt och acceptabelt (Höjer 2014 s.131). Då kan det att en person håller på med något avvikande och problematiskt leda till exklusion. Men det som vårt moderna samhälle har som fördel är att vi alla är exkluderade och inkluderade i olika system samtidigt (Madsen 2006 s.82). Som exempel räknas familjen som ett ”delsystem” och alla människor är inte inkluderade i varandras familjer och yrkesgrupper har ofta egna begrepp och kompetenser som gör dem till ett gemensamt system som många är exkluderade ifrån, men som inte påverkar de exkluderade. Vi är som sagt alla exkluderade ur något ”delsystem”, men effekterna av exklusionen beror på vilket delsystem det gäller (Madsen 2006 s.85).

Andra fördelar med vårt samhälle nuförtiden är att egentligen så kan vem som helst bli inkluderad, oberoende av klass, status eller stånd som bestämde mycket förr, så länge hen kan uppfylla vissa kriterier (Madsen 2006 s.84). Att vara exkluderad från, exempelvis arbetsmarknaden, påverkar personen mycket och arbetslösheten begränsar personens möjligheter också inom andra delsystem (Madsen 2006 s.85). Som sagt så baserar sig vårt samhälle i allmänhet på en modell där alla har tillgång till arbete och då drabbas personer som inte kan delta i arbetsmarknaden, eller blir avvisade från den, hårt eftersom de inte kan delta i den allmänna välfärden av hela samhället (Höjer 2014 s.139). Det blir slutligen en kategorisering i de som är ”inne” och de som är ”ute”, något man kunde till och med kalla en egen social kategori (Madsen 2006 s.82). Den här speglingen av inne och ute grupper påverkar personen starkt och framför allt de unga som försöker bli mer vuxna och som redan från början haft en resurssvagare bakgrund (Höjer 2014 s.140). Exklusionen kan gå så långt att personen reduceras ner till något Madsen

(2006 s.85) kallar ett ”irrelevant socialt väsen”, vilket betyder att man är obetydlig för de flesta system som finns i samhället.

Sammanfattningsvis kan man säga att inklusion betyder att man befinner sig innanför ett visst system och exklusion betyder att man är inte deltar och är irrelevant för vissa system (Madsen 2006 s.82). Varför det är viktigt att ta upp exklusion som ett fenomen i vårt samhälle är, att i princip så kan samhället klara sig utan stora grupper av personer, som ändå lever i det (Madsen 2006 s.85). Det här betyder att samhället fungerar nuförtiden utan alla sina medborgare, vilket leder till att många människor som hamnat utanför också blir där, eftersom de inte finns någon plats för dem att bli relevanta igen och de saknas egentligen inte, för de har ingen uppgift eller de behövs inte i kommunikationen mellan ”delsystem”. Det här är något som händer ständigt, eftersom när samhället utvecklas så kommer det alltid att finnas personer som inte kommer att passa in (Madsen 2006 s.90). Att försöka inkludera någon är en svår och lång process, eftersom så många är inblandade i processen och så många personers attityder skall ändras och nya platser skall finnas. Det är viktigt att minnas när man försöker inkludera någon att man tar hänsyn till personens egen kompetens och kunskap, så man inte i misstag förorsakar en motsatt effekt av exklusion (Höjer 2014 s.141).

2.2.3 Unga och lagen

Ungdomar som utför destruktiva eller våldsamma gärningar, har ett missbruksproblem eller håller på med kriminalitet anses ofta ha ett normbrytande beteende i dagens samhälle (Höjer 2014 s.124). Dessa unga och unga vuxna anses så normbrytande att de betecknas ren med egna begrepp som ”problemungdomar”, vilket kan leda till att ordet ”problem” börjar definiera den unga och kommer i förgrunden i alla ärenden (Höjer 2014 s.124).

Enligt Finlands lag är en 18 åring person myndig och ansvarig för sina handlingar inför samhället, men alla vet att ansvarsfullhet inte följer ett visst datum (Dunderfelt 2011 s.92). Enligt den finska strafflagen är en person straffansvarig om hen vid tidpunkten för gärningen hade fyllt 15 år och kan ses tillräknelig. En person som utfört en straffbar gärning kan också ses otillräknelig eller ha nedsatt tillräknelighet på grund av en mental

sjukdom, ett gravt förståndshandikapp, en allvarlig mental störning eller en medvetanderubbning. Det här betyder att personen inte har en möjlighet att kontrollera sitt handlande eller inte kan förstå gärningens sanna natur och konsekvenser eller att gärningen är rättsstridig. Ett rus eller annan tillfällig medvetanderubbning som personen själv förorsakat beaktas inte vid bedömningen av personens tillräknelighet när gärningen utförts, om det inte finns särskilt vägande skäl. (Om allmänna förutsättningar för straffrättsligt ansvar, 2005 §4)

För straffansvar, till en tillräknelig person, förutsätts en medveten eller oaktsam handling. Som en medveten eller uppsåtlig handling, som omfattas av en brottsbeskrivning, räknas de handlingar som gärningsmannen visste kommer att ha vissa följder eller att följderna var med övervägande sannolikhet säkra. En person som utfört ett brott kan också ses ha varit oaktsam eller grovt oaktsam, om hen inte följt den aktsamhetsplikt som funnits vid tidpunkten för händelsen, trots att hen kunnat följa den. För gärningar som grundar sig på olyckshändelser straffas personen inte för oaktsamhet. (Om allmänna förutsättningar för straffrättsligt ansvar, 2005 §5-7).

Dessutom kan en person betraktas som skyldig till ett brott endast på grund av en gärning som var straffbar enligt lagen uttryckligen när gärningen skedde. Straff och andra straffrättsliga påföljder skall grunda sig på lagen och på brottet tillämpas den lag som gällde när brottet begicks (Om allmänna förutsättningar för straffrättsligt ansvar, 2005 2§).

Ungefär 14 % av den finska lagen är bunden till en viss ålder. Människans ålder ger hen begränsningar, rättigheter eller skyldigheter som nämns rakt eller indirekt av lagar. Det att lagar är bundna vid en människas ålder beror på att nuförtiden vet vi att människan utvecklas och har olika egenskaper samt möjligheter att förstå konsekvenserna av sina handlingar i olika åldersgrupper. I allmänhet kan man säga att lagen styr och begränsar oss mest i början och slutet av vårt liv, personen är antingen för ung eller för gammal för att få göra något och således öppnar eller stänger möjligheter för personer i olika åldrar (Dunderfelt 2011 s.223).

3 STIGMA SOM TEORETISK REFERENS RAM

Stigma är ett fenomen som det har forskats om i många år och forskning över hur stigma påverkar personer fortsätter än idag. För att få en bild av stigma som begrepp, och teoretisk referensram för detta arbete, kommer jag att i kapitlet redogöra för begreppet stigma och varför det kan uppstå, samt presentera vad några forskningar har att säga om begreppet och dess inverkan på personen.

I inledningen av detta arbete fanns en kort definition på begreppet stigma, men nu ska jag utöka den. Lloyd (2013 s. 85) redogör att begreppet stigma har funnits redan i antikens Grekland, där stigma var namnet på en tatuering som gavs illojala slavar och kriminella, oftast på deras panna. Giddens (2014 s.702) definierar stigma som ”ett nedvärderat fysiskt eller socialt kännetecken”. Palmar (2012 s.243) formulerar sin definition av stigma som en negativ social reaktion av omgivningen på en persons egenskap som anses felaktig eller opasslig. Dessutom kan en stigmatiserad person vara ”misskrediterad”, eller med andra ord ha en synlig orsak till att bli stigmatiserad, eller ”misskreditabel”, alltså att det finns en möjlighet till att personen kan bli stigmatiserad men först om någon får reda på den misskreditabla saken (Goffman 2014 s.11-12). Stigmatisering innehåller olika mekanismer, som stämpling, separering, stereotypning och diskriminering (Palmar 2012 s.243). Dessa mekanismer används sedan av personer som anser sig vara i en högre social position mot den eller de som stigmatiseras, vilket slutligen leder till en gruppering i ”vi” och ”dem” (Palmar 2012 s.243). Stigma kan synas som fientliga och ohjälpsam attityd mot personen, samt som ren rädsla och undvikande beteende (Lloyd 2013 s.88). En stigmatiseringsprocess börjar från det att man börjar bygga upp en så kallad ”stigmatologi” (Goffman 2014 s.13). Denna teori motiverar varför personen är mindre värd än andra och övertygar oss själva och andra om att personen är underlägsen och farlig för oss. Stigmatisering understöds dessutom av vad Goffman (2014 s.53) kallar ”social information” eller ”stigmasymboler”. Dessa ”stigmasymboler” är tecken som drar, särskilt effektivt negativ och förnedrande uppmärksamhet, till en person och kan således förstöra en annars helt normal uppenbarelse av en människa.

Goffman formulerar (2014 s.10) sig gällande stigma genom att säga att ett stigma uppstår när en person har en egenskap, en synlig eller en osynlig egenskap, som gör hen annorlunda än övriga personer i samhället. Den här egenskapen leder till att personen nervärderas från en fullständig samhällsmedborgare, till en utstött människa. Om omfattningen av nedvärderingen dessutom är omfattande, kan personen bli exkluderad på många arenor och då talar man om stigma i full utsträckning. De flesta av oss har någon avvikande egenskap, men stigma förorsakas bara av egenskaper som anses icke önskvärda och inte går in i våra modeller över hur en individ skall uppföra sig i samhället (Goffman 2014 s.10). Men samtidigt så finns det personer som har tecken eller egenskaper som används mot deras vilja till att förmedla den så kallade sociala informationen, i en negativ form, vilket leder till att dessa egenskaper leder till en stigmatisering (Goffman 2014 s.55). Extremt kan man säga att stigmatiserade personer är ofta de som anses farliga, dåliga eller svaga av andra i samhället (Lloyd 2013 s.85). Men samtidigt som det talas mycket om negativa egenskaper så har stigma i grunden inte bara med egenskaper att göra, utan stigmat handlar egentligen om de relationer som finns mellan människor (Goffman 2014 s.11). Med andra ord så blir en egenskap negativ först när den sätts i en kontext, inom en grupp av människor och värdesätts inom gruppen och hur den passar in i relationerna.

Stigma är ett universellt fenomen, men vem som blir utsatt varierar från kultur till kultur och också beroende på tid och plats (Lloyd 2013 s.86). En central orsak till denna variation beror på hur man ser på skam och personens farlighet i kulturen, ju mer farlig personen anses vara enligt kulturen, ju mer stigmatiserad kommer hen att bli (Lloyd 2013 s.86). Dessutom tolkas olämpligt beteende eller annorlunda egenskaper emellanåt som en vilja att vara annorlunda och utanför (Goffman 2014 s.23). Goffman (2014 s.9) vill också poängtera att varje samhälle har sina egna medel och kategorier enligt vilka vi delas upp i kategorier och vilka egenskaper vi anser som normala och vanliga inom varje kategori av människor. Med andra ord så har en person för att bli stigmatiserad, ofta, gjort något eller har en egenskap som inte accepteras. Goffman (2014 s.10) redogör att vi ger varandra så kallade sociala identiteter, vilket betyder att vi tilldelar en person vissa förväntningar och räknar ut vilka krav vi kan sätta på personen, vi försöker komma fram till vem personen är. Ofta är denna process omedveten och vi märker den först när personen bryter mot våra antaganden. När en person inte kan vara en del av

gruppen på grund av att hen inte uppfyller förväntningarna blir hen ofta utanför och stigmatiserad (Goffman 2014 s.10). Det finns ändå variationer i hur omgivningen stigmatiserar personer och ofta är det skuld och hur mycket man skyller på att det är personens egna fel att hen är i situationen som bestämmer graden av stigma (Lloyd 2013 s.87). Som exempel på det här tar Lloyd (2013 s.87) upp personer som har AIDS. Personer som fått sjukdomen genom en blodtransfusion var mindre stigmatiserade och fick mer empati och oro från andra, än de som fått sjukdomen från en använd drogspruta.

Man skulle kanske tro att stigmatiserade personer inte vill förorsaka samma lidande till andra, men de finns faktiskt bevis på att droganvändare stigmatiserar också varandra (Lloyd 2013 s.90; Palmar 2012 s.244). De här beror på att varje drog har en egen status, baserad på dennes farlighet och acceptans i samhället i allmänhet (Palmar 2012 s.244). Dessutom kan man uppleva en viss grad av nedstämdhet och ambivalens när man själv upptäcker att man hör till en stigmatiserad grupp (Goffman 2014 s.46). Men fast man också kan bli stigmatiserad av personer i samma situation så är de oftast dessa personer som förstår varandra bäst, andra liknande personer som ställer sig mest sympatiskt till en själv och ens situation (Goffman 2014 s.28) Lloyd (2013 s.86) poängterar också att stigma kan övergå till personens familj som börjar känna av effekterna av stigma. Goffman (2014 s.39) anser också att de problem som kan följa med en stigmatiserad person kan sprida sig till andra människor i hans närhet, men att effekten avtar ofta beroende på vilken relation man har till personen. De som är närmast drabbas ofta mest, jämfört med mer avlägsna bekanta. Men det att man ses tillsammans med någon tolkas ofta av andra som att dessa två personer är lika och att man hör till samma grupp, vilket leder till att man blir kopplad med de personer man rör sig med (Goffman 2014 s.56).

Ofta försöker alla personer undvika att bli stigmatiserade, vilket kan leda till att man söker sig till sociala sammanhang där den stigmatiserade egenskapen eller handlingen är normen, som exempel subkulturer med eget språk och roller som ger skydd mot stigma (Lloyd 2013 s.91). Goffman (2014 s.31) anser också att personer med samma stigma har en tendens att söka sig samman, men tillägger att dessa grupper har i varierande grad en tendens att organisera sig och en vilja att påverka samhället. Som exempel kan ges de alla förbund som finns nuförtiden, som stöder personer med bland annat funktionsskilledigheter och olika etniska bakgrunder.

Palmar (2012 s.244) redogör att många forskningar visar att unga droganvändare som upplevt stigmatisering mot sig själva har många psykiska och sociala problem som uppstår på grund av stigma. Diskriminering som uppstått på grund av stigma har lett i vissa fall att droganvändare börjat skylla sig själv för sin situation och internaliserat missbruket till sin självbild (Lloyd 2013 s.90). Bristerna i självbilden och självsäkerhet kan påverka personens möjligheter att skapa ett hälsosammare liv och kan leda till osäkerhet och ångest i interaktion med inte droganvändande personer (Lloyd 2013 s.90). Stigmatiseringen och att ofta bli utsatt för nedvärderande kommentarer och beteende kan slutligen leda till att personen börjar ifrågasätta sitt värde som människa (Lloyd 2013 s.90). Slutligen kan detta leda till självhat och nedvärdering av det egna jaget (Goffman 2014 s.15). Enligt Goffman (2014 s.21-22) leder det att man känner sig stigmatiserad till en osäkerhet över hur man kommer att mottas av andra och en omedvetenhet över hur andra kategoriserar en. Ett stigma kan slutligen leda till att man börjar ordna sitt liv så att man inte kommer i kontakt med andra människor, man isolerar sig själv från samhället (Goffman 2014 s.20-21). Denna isolation kan slutligen leda till att man blir missnöjsam, ängslig och förvirrad, samt till och med deprimerad (Goffman 2014 s.21). Samtidigt hjälper inte isolationen det att man känner sig stigmatiserad, eftersom man ger andra bara fler orsaker till att tycka att man är avvikande.

Goffman (2014 s.14) vill också poängtera att en stigmatiserad person börjar slutligen acceptera och hålla med de som stigmatiserar hen. Med andra ord börjar personen ha lägre föreställningar om sig själv och sätter mindre värde på sig. Goffman (2014 s.14) kallar detta ”bedömningsmönster”, som används av andra när man kategoriserar personer och således får personen hela tiden bekräftelse om att hen inte passar in via dessa mönster. Ett annat begrepp kopplat till detta är det som Goffman (2014 s.40-41) kallar ”moralisk karriär”. Det här betyder att den stigmatiserade personen börjar lära sig att leva med sitt stigma, hen lär sig om de andras inställningar och vad andra tänker om en och hur den allmänna bilden inom samhället är för gruppen samt vilka förväntningar de finns på personen, för att hen hör till en viss grupp.

Dessutom kan man säga att på grund av att vi har så bra tillgång till information om drogers dåliga effekter på människan, kan stigmatisering på droganvändare bli starkare

(Palmar 2012 s.248). Det här kan bero på att man anser att droganvändarna är ”dumma” som använder fast nästan alla med tillgång till information och fackkunskap nuförtiden vet hur dåligt det är för hälsan och livsfarligt att använda droger. Lloyd (2013 s.88) frågar därför att kan negativa attityder som leder till stigma bli ett hinder för droganvändare, och varför inte andra stigmatiserade grupper, att söka hjälp till allmänna hälsoproblem. Dessutom upplever droganvändare enligt Lloyd (2013 s.89) att först när de tagits in på vård, får stämpeln som missbrukare som har seriösa problem, vilket är ett problem och hinder för att söka hjälp. Men det finns också personer, som enligt Goffman (2014 s.18) använder sitt stigma som orsaken till att allt går fel i deras liv och att det är onödigt att ens försöka få en förändring gjord. Ett stigma har ofta en ganska så förlamande effekt, men samtidigt finns det ofta en möjlighet till förändring, vilket man som stigmaoffer borde minnas.

I sin forskning om stigma mot unga droganvändare fann Palmar (2012 s.248) att kön eller etnicitet inte har någon signifikant påverkan på om man stigmatiserar droganvändare eller inte. Ålder hade en liten skillnad, de som var mellan 23-25 år hade en liberalare syn på droger än 18-22 åringarna. Men samtidigt så anser Goffman (2014 s.26) att ofta upplever man samtal med stigmatiserade personer som obehagliga eller pinsamma, det är svårt att vara sig själv i kontakten och man upplever att den andra läser av en som inte äkta och ointresserad. En annan sak som forskades i var om kontakt med droganvändare, påverkar stigmatisering mot dem. Palmar (2012 s.248) kom fram till att kontakt med droganvändare ledde till en minskad förekomst av stigmatisering, medan liten eller ingen kontakt ökade förekomsten av stigmatisering. Ofta är det bara umgänge med någon som kan få en att se den person hen egentligen är (Goffman 2014 s.49).

Ofta går det ändå så att de, som den stigmatiserade personen träffar, inte kan visa den respekt och hänsyn som personen skulle behöva och vara värd, för man kan inte se de andra sidorna av personen bara den stigmatiserade delen av personen (Goffman 2014 s.16). Lloyd (2013 s.87) berättar också om att attityder bland professionella kan förbättras och stigma minskas med hjälp av undervisning, information och kontakt med små grupper av, bland annat, droganvändare. En bra attityd från professionella kan också förebygga andra kriminella handlingar, som exempel berättar droganvändare att en positiv och hjälpsam personal i apotek ledde ofta till att de inte hade lust att stjäla mediciner,

medan negativt inställd personal gjorde frestelsen större att stjäla (Lloyd 2013 s.88). Men fast det är bevisat att kontakt med olika personer minskar på vår tendens att stigmatisera varandra så kan stigmatiserade personer också tycka att deras privatliv utsätts för nyfikenhet, förmycket uppmärksamhet och de kan börja uppleva obehag i kontakt med andra (Goffman 2014 s.24). Man känner sig helt enkelt tvingad till att tala om sitt liv och känner att man får en massa hjälp man inte behöver, gäller speciellt människor med fysiska funktionsnedsättningar (Goffman 2014 s.24). Goffman (2014 s.37) vill också poängtera att ofta kan inte en annan person ta ställning eller förstå en stigmatiserad persons hela situation, det krävs ofta en personlig upplevelse av något slag som stöd till att man skall förstå. Samtidigt är kanske förståelse inte det viktigaste, utan det att man kan motta personens som vem som helst.

Palmar (2012 s.244) presenterar dessutom en positiv sida av stigmatisering och det är den förebyggande effekt den kan ha. Den förebyggande effekten uppstår, för att den som stigmatiserar eller åtminstone är medveten om stigmat, inte själv vill bli utsluten och håller sig därför bort från orsaken till stigmat. Palmar (2012 s.248) tänker också över om unga som inte stigmatiserar droganvändare, är i riskgruppen att själv börja använda. Han kommer till slutsatsen att kontakt med droganvändare och en accepterande attityd utan stigma mot droganvändare inte rakt leder till drog användning, den unga påverkas också av sin omgivning och jämnåriga. Därför anser Palmar (2012 s.250) att det är viktigt att forska mer i hur attityder och stigmatisering kan orsaka att unga börjar eller inte börjar med droger, eller med andra kriminella aktiviteter.

3.1 Sammanfattning av stigma som begrepp

Sammanfattningsvis kan man säga att stigma är ett metaforiskt och symboliskt begrepp som beskriver varande och permanent nedvärderande attityd och skam (Lloyd 2013 s.85). Stigma är också starkt kopplat till normer i samhället och människors förmåga att uppnå dessa normer, vilket leder till, eller inte till, acceptans i sociala situationer (Goffman 2014 s.139-140). Stigma är ett begrepp som har mycket med ”perceptibilitet” att göra, alltså man börjar utsluta människor enligt egenskaper man uppfattar med sina sinnen, om du inte kan märka något avvikande stigmatiserar man sällan heller någon

(Goffman 2104 s.57). Men fast stigma kommer från omgivningen så uppstår stigmatisering först när personen som utsätts för stigmatiseringen själv uppfattar det, till en viss grad, och gör det till en central del av sig själv, samt uppfattar den sociala meningen bakom begreppet och de hinder begreppet medför (Lloyd 2013 s.91). Om det omgivande samhällets inställningar inte stör personens liv, kan man väl säga att stigmat inte påverkar personen och personen inte känner sig stigmatiserad och diskriminerad. Men ofta upplever personer sig stigmatiserade och stigmat kan till och med vara ett ”stigma för livet” vilket leder till att personer med bakgrund som exempel kriminella eller missbrukare av starka droger kan ha problem med att finna arbete och bostad i framtiden (Lloyd 2013 s.91). Men det är bra att påminna sig själv om att stigmatisering är något som kan träffa vem som helst och enligt Goffman (2014 s.152) kan egentligen varje person som inte beter sig efter normerna i hens grupp ses som en avvikare eller de egenskaper hen har som avvikande. Därför befinner vi oss alla, mer eller mindre, inom en ”farozone”, som Goffman (2014 s.138) namngett det. Inom zonen finns alla människor som någon gång varit nära att höra till en grupp som blir lätt stigmatiserad eller en grupp som ständigt är i fara att bli det. Samhället utvecklas hela tiden och således kan zonen förändras och kategorierna bli annorlunda.

Som man kan se har stigmatisering en begränsande effekt på personens liv och inkludering på nytt till samhället blir mycket svårare. För att det skall vara möjligt för de unga att inkluderas tillbaka till samhället är det viktigt att vi börjar se de begränsande effekter stigma medför för de unga (Lloyd 2013 s.92). Goffman (2014 s.13) poängterar också att vi delar snabbt ut en massa dåliga egenskaper och ofullkomligheter till varandra på basen av bara en mindre önskvärd del av personen, vilket borde minskas på för att kunna ge alla en chans i samhället. Lloyd (2013 s.93) föreslår allt från mer synlighet från de stigmatiserades sida men också att kända personer borde använda sin influensförmåga på människor på ett positivt sätt och att man borde ha mer utbildning om stigma och kontakt med de stigmatiserade för att förebygga fördomar och antaganden med hjälp av median, som har en stor inverkan på hur vi ser på alla stigmatiserade grupper. Dessutom lönar det sig i frågor kring stigma att vända sig till de ”normala” och inte de ”olika”, för att genom att förstå vad vi anser vara normalt, får vi en bättre förståelse för det som är olikt (Goffman 2014 s.138).

4 METODIK

I detta kapitel kommer jag att redogöra för metodiken och hur jag gått till väga med arbetet. Kapitlet kommer att innehålla en allmän beskrivning över vad en litteraturstudie eller litteraturöversikt är och vad ett sådant arbete innehåller. Kapitlet kommer också att innehålla etiska perspektiv på arbeten av detta slag. Dessutom kommer kapitlet att innehålla information om hur jag själv sökt material till arbetet, samt för mina urvalskriterier för materialet och innehållsanalysen jag gjort för att komma fram till resultaten av detta arbete, samt lite allmänna riktlinjer för hur man skall dokumentera det man analyserat fram. Syftet med ett metodkapitel är att sammanfatta hur man gått tillväga när man gjort arbetet och att det skall vara möjligt att göra arbetet på nytt och dessutom ge en möjlighet att utvärdera validiteten och reliabiliteten i arbetet och hur bra slutsatserna och tolkningarna besvarar frågeställningarna (Backman 2016 s.43).

Man kan utföra en forskning eller ett arbete på grund av många olika orsaker, man vill kanske kartlägga förekomsten av ett fenomen, se om det ökat eller minskat i mängden, forska i människor åsikter eller försöka hitta något helt nytt. En forskning eller ett arbete börjar alltid med en problemformulering som motiverar varför det är viktigt att göra just detta arbete, hur man förväntar att arbetet kommer att bidra och hur resultaten kunde användas (Forsberg 2013 s.46). Ett vetenskapligt arbetssätt kan sammanfattas som en process, som är systematisk och leder fram till att den hypotes eller frågeställning som nämnts blir besvarade (Forsberg 2013 s.46). Genom forskning får man ny kunskap, som exempelvis kan leda till nya teorier eller att äldre teorier får mera stöd (Forsberg 2013 s.46). En annan orsak till forskning är att man vill skapa en evidensbas till en verksamhet eller vårdform. Evidens är ett begrepp som man hör allt mer om och kan beskrivas med ord som att etablera fakta, tydlighet, bevis, indikation och klarhet (Forsberg 2013 s.21).

Nuförtiden sätter vi stor vikt på att vård och åtgärder som sätts in är evidensbaserade, för människor har rätt att få sådant som är testat och utgår från bästa möjliga bevis och individuella behov (Forsberg 2013 s.20). Den enskilda personen bör få veta vad som fungerar bäst och vad de finns för erfarenheter om den aktuella åtgärden, för att själv kunna bli delaktig i beslut om vård och behandlingar (Forsberg 2013 s.20). Därför är det

viktigt att forska och Forsberg (2013 s.21) anser att kunskap från forskning är en viktig del för att evidensbaserat arbete skall vara möjligt, men att det inte räcker med att bara utgå från forskningsresultat. Orsaken är att så många fält inte ännu blivit forskade eller har enstaka resultat (Forsberg 2013 s.21). Därför borde man enligt Forsberg (2013 s.22) använda sig mer av erfarenhetsbaserad kunskap som bas för kunskap och i utvecklande av riktlinjer, så gapet mellan lite forskade fält till det mera forskade, skulle minska. Jag kommer att tala i min text om mitt ”arbete” och inte om min ”forskning”. Ordet forskning har jag använt i den här inledningen för det användes i källan och jag tycker att dessa ord av Forsberg (2013) passar bra in också på skriftliga arbeten som inte kan ses som helt fullständiga forskningar.

4.1 Litteraturstudie

Backman (2016 s.20) definierar en litteraturgranskning som ett arbete som har som syfte att sammansätta tidigare forskning och påvisa likheter och olikheter mellan forskningsfrågor, de använda metoderna, resultaten samt slutsatserna. Dessutom finns det olika slags litteraturstudier och en av dem är den allmänna litteraturstudien eller litteraturöversikten. Syftet med en allmän litteraturstudie kan enligt Forsberg (2013 s. 25) vara att sammanställa en bakgrund till en empirisk studie eller att beskriva vad det finns för kunskap inom ett visst område, vad kunskapsläget är. I en allmän litteraturstudie analyseras och beskrivs de studier man valt till arbetet, men en systematisk analys av materialet görs sällan (Forsberg 2013 s.25).

En systematisk litteraturstudie igen, har som syfte att åstadkomma en sammanhängande helhet av resultat och data från tidigare genomförda forskningar (Forsberg 2013 s.30). En systematisk litteraturstudie bör ha sitt fokus på aktuella forskningar, inom det område som valts och ha som mål att bland annat finna beslutsunderlag för klinisk verksamhet (Forsberg 2013 s.30). Därför är en av förutsättningarna för en systematisk litteraturstudie att det finns tillräckligt med studier av en god kvalitet, som sedan kan utgöra underlaget för resultat, diskussion och slutsatser (Forsberg 2013 s.30). I arbetet kommer jag att göra en litteraturstudie som är inspirerad av både den allmänna och den systematiska litteraturstudien. Orsaken till varför jag inte bara använder mig av en av litteraturstudie typerna är att den systematiska har väldigt strikta krav, som exempel att alla rele-

vanta studier är inkluderade, presentation av alla exkluderade artiklar och att också manuskript är inkluderade och att den allmänna blir svår att göra tillräckligt avgränsad (Forsberg 2013 s.27-28). Jag upplever att jag inte kan nå så strikta krav i mitt arbete, men att mitt arbete inte heller är bara en allmän studie. Det här anser jag för att den allmänna litteraturstudien, i allmänhet, saknar den analys och tolkning, samt diskussion jag gjort till detta arbete.

Sammanfattningsvis kan man säga att en litteraturstudie innebär att man inom det valda området eller ämnet för forskningen eller arbetet systematiskt söker, kritiskt granskar och efter det sammanställer den valda litteraturen till en ny text. Med andra ord, utgör litteraturen som valts till arbetet informationskällan och informationen är ofta från vetenskapliga tidskrifter och andra vetenskapliga rapporter. Det finns ingen regel för hur många studier som skall ingå i en litteraturstudie och det bästa vore att finna alla relevanta forskningar, men det här är nästan en omöjlig uppgift, på grund av ekonomiska och praktiska skäl. Antalet studier som exkluderas från arbetet beror exempelvis på de krav som skribenten ställer på de studier som inkluderas och på vad skribenten slutligen kan hitta. (Forsberg 2013 s.30-31)

Genomförandet av en litteraturstudie är ett uppdelat arbete med flera steg (Forsberg 2013 s.31). Varje forskare har troligtvis en egen twist på sitt tillvägagångssätt men ett exempel på vad en litteraturstudie kan innehålla är (Forsberg 2013 s.31-32):

- Börja med en motivering för arbetet, varför det är ett viktigt arbete
- Formulering av syfte och en eller flera forskningsfrågor
- Bestämma sig för sökord, sökstrategier och urvalskriterier
- Söka och samla litteratur, samt kvalitetsbedöma och värdera den
- Analysera och redogöra för resultaten
- Sammanställa, diskutera och dra slutsatser

Jag kommer att använda dessa punkter som inspiration till hur jag går till väga med mitt arbete och dessa punkter bestämmer också hur strukturen för detta arbete ser ut. Motiveringen av studien, problemformuleringen och formuleringen av forskningsfrågorna finns redan tidigare i arbetet (vänligen läs inledningen) och därför kommer jag inte att

upprepa mig om dessa i detta kapitel. I detta kapitel kommer de övriga punkterna att ha huvudrollen och de är i samma ordning som i listan av Forsberg (2013) i detta arbete.

Jag har valt litteraturstudien som metod för jag ville forska i allmänhet över hur stigma som unga och unga vuxna som blivit brottsdömda upplever kan påverka dem och om de upplever stigma från samhället. Jag upplever att jag kan uppnå det bästa resultatet och ett allmänt resultat med den här metoden. Det här anser jag för att litteraturstudien ger mig en möjlighet att läsa forskningar från olika länder från olika år, men inom urvalskriterierna, och således sammanfatta vad en del av forskarna som forskat i ämnet stigma och unga brottsdömda kommit fram till och sammanfatta forskningarnas resultat. Dessutom anser jag att arbetets syfte och frågeställningar kan besvaras korrekt med den här metoden och att metoden och frågorna korresponderar, vilket Backman (2016 s.34) också poängterar som viktigt. Backman (2016 s.73) anser dessutom att de finns ett allt större behov av litteraturstudier och då speciellt av litteraturöversikter, eftersom all ny kunskap som skapas ständigt kräver översikt för att man skall kunna få ett bättre grepp om all kunskap som finns.

4.2 Urvalskriterier

De dokument man väljer till sitt arbete formar arbetet och hur arbetet slutligen kommer att se ut (Backman 2016 s.19). I arbetet har jag mest använt mig av artiklar från vetenskapliga tidskrifter. En vetenskaplig tidskrift betecknas av att den utges med jämna mellanrum och tillhör ett internationellt system som förutsätter att skriften har en nummerbeteckning (Backman 2016 s.19). På grund av att de vetenskapliga tidskrifterna tillhör gemensamma system och artiklarna granskas noggrant innan de publiceras, har artiklar som slutligen publiceras i tidskrifterna ett högt värde bland forskare och vetenskapsmän (Backman 2016 s.19). De vetenskapliga tidskrifterna kan ses som den viktigaste median till att sprida kunskap, upprätthållande av kontinuerlig forskning och lagring av kunskap (Backman 2016 s.21). Artiklarna varierar dessutom i innehåll och kan vara teoretiska eller metodologiska artiklar, kan presentera empiriska metoder, fallstudier eller vara en forskningsöversikt (Backman 2016 s.20). Men fast vetenskapliga artiklar och tidskrifter har ett högt förtroende kan de variera mycket i kvalitet, poängterar Backman (2016 s.21) och därför är det viktigt att vara kritiskt mot allt man läser.

Urvalskriteriet för artiklarna använda i arbetet är att de ska vara publicerade mellan åren 2006 och 2017. Jag har valt denna tidsram för artiklarna, för att forskning pågår hela tiden och ny forskning är mera i samklang med vårt samhälle nu än äldre forskning, med andra ord är forskning och fakta inte statiskt och dessutom självkorrigering (Backman 2016 s.35). Artiklarna skall ha unga och/eller unga vuxna som målgrupp och ha som syfte att forska i upplevt stigma hos unga och unga vuxna som har blivit straffade för ett brott eller har en association till kriminella handlingar. Forskningarna kan också handla om var de unga upplever stigmat och hur det kan påverkar dem nu och i framtiden. Till urvalskriterierna hör också artiklar som har som syfte att forska i brottsdömda ungas på nytt inklusion, om artikeln också forskat i stigma. Artiklarna jag valt har varit förhandsgarnaskade, i full text format och varit på engelska. Alla artiklar är publicerade i någon vetenskaplig tidskrift.

4.3 Insamling av litteratur

För att kunna utföra en litteraturstudie krävs självklart att man söker upp forskningar och annan litteratur som man sedan kan analysera och sammansätta till det egna resultatet. Ofta gör man en systematisk sökning, man gör upp en plan, för att hitta publicerad information som man sedan använder sig av i arbetet (Forsberg 2013 s.48). Vanligast använder man sig av sökord, eller så kallade ämnesord och nyckelord, för att finna forskningar och information i databaser (Forsberg 2013 s.48). Datainsamlingen är en viktig del av hela arbetsprocessen och en kritisk del som kan göra arbetet mer tillförlitligt eller sänka på tillförlitligheten (Forsberg 2013 s.48). På vilket sett insamlingen av information sker bestäms tidigt i arbetet och styrs av forskningsfrågan, men också av den tidigare kunskapen, erfarenheten och skolningen som skribenten har och det stöd och resurser som finns till förfogande för skribenten att utföra arbetet, bland annat (Forsberg 2013 s.50).

Jag har gjort min datasökning och insamling av material på allmänt tillgängliga databaser. Jag har använt mig av EBSCO Academic search elite och SAGE journals online för att hitta de artiklar jag använt i arbetet. Jag har också använt mig av så kallad ”smart search”, inom EBSCO, där man använder en annan artikels titel och sammandrag till att

hinna liknande. Genom ”smart search” har jag funnit en artikel från databasen Science direct. Sökorden jag använt mig av är: *young, young adults, crime, stigmatization* och *labelling*. Jag har använt sökorden i olika ordningar, oftast kombinerade med ordet AND. Senare i sökningen har jag också använt mig av orden *incarcerated, life after release/prison* och *reintegration*. Dessa måste jag tillägga för att få fler resultat i mina sökningar som inte hade med sjukdomar att göra. Därför har jag försökt avgränsa sökningen genom att tillägga NOT *illness* eller *disability*, för ofta kommer det upp forskningar om personer med funktionsskillnader eller sjukdomar när man söker med ordet stigma. Sökorden har alla varit på engelska, för databaserna känner inte till ord på svenska och finska. I bilaga 1 finns presenterat datasökningen i en sammanfattad form.

Kvalitetsgranskning av artiklarna som används är viktig för att göra arbetet mera trovärdigt. I mitt arbete har jag kvalitetsgranskat artiklarna först genom att välja dem som är redan förhandsgranskade av databasen. Dessutom har jag valt artiklar med klara källhänvisningar och artiklar där skribenternas namn finns med. När jag blivit övertygad över att forskningen har relevans för mitt arbete, samt inte innehåller några klara motsägelsefulla uppgifter, har jag godkänt dem till arbetet. Dessutom har jag försökt använda bara artiklar i vilka forskarna varit kritiska mot sitt eget arbete och gjort förslag till vad kunde ha gjorts bättre och vad som kunde forskas mer om. Dessutom har jag använt bara artiklar från vetenskapliga publikationer, som enligt mig ger dem en högre trovärdighet.

4.4 Innehållsanalys och presentation av resultat

När man samlat in sitt material måste man börja organisera och systematisera det (Backman 2016 s.33). Genom att organisera sitt material kan man bättre skapa överblick över vad man funnit, vilket leder till att det är lättare att presentera resultaten när man har ordning och ett system som man använder (Backman 2016 s.33). När man har ordning på sitt material kan man slutligen koppla sina resultat till frågeställningarna i arbete, men man besvarar inte frågorna ännu (Backman 2016 s.33). Enligt Forsberg (2013 s.51) väljer dessutom den eller de frågeställningar och den metod man valt till sitt arbete, också hur materialet till arbetet analyseras. Om man valt en kvantitativ metod som använder mätningar, siffror och statistik, som exempel en enkät eller ett test, använder

man andra analysmetoder än om man valt en kvalitativ metod, som går ut på ord och utsagor, som intervjuer (Backman 2016 s.35). Man kan också använda metoderna samtidigt och blanda dem så man får svar på sina forskningsfrågor. På grund av att man får data, på så olika sätt presenterat till sig, beroende på hurdan metod man använder kräver detta såklart också olika analysmetoder. I detta arbete kommer jag att använda mig av något som Jacobsen (2007 s.139) kallar innehållsanalys för att analysera artiklarna jag inkluderar till arbetet.

Innehållsanalys betyder att man söker kategorier, teman och samband inom en text, man gör en subjektiv tolkning över textens innehåll och förhållandena mellan det som berättas i texten. En innehållsanalys innehåller ofta vissa bestämda faser, som man går metodiskt igenom i samma ordning alltid. Den första fasen är att kategorisera eller dela upp artikeln i olika teman. Till följande fyller man dessa teman med citat och ord från texten och räknar hur många gånger ett visst tema nämns. De två sista faserna består av att jämföra de teman man fått från de olika texterna och söka skillnader och likheter, samt försöka förklara dessa skillnader.(Jacobsen 2007 s.139)

Det är svårt, om nästan omöjligt, att presentera några resultat om man inte gör kategorier och teman av den text man läst. Utan kategorier har man bara en massa lösryckt data, som inte hänger samman och man kan inte göra några slutsatser om det man läst. Med kategorier förenklar man allt det man har som data och man kategoriserar ofta i huvudkategorier och underkategorier (Jacobsen 2007 s.140-141). Enligt Jacobsen (2007 s.139) är kategorierna det man behöver för att kunna säga att något data liknar eller skiljer sig, vilket följaktligen gör olika fenomen och teman klarare. När man är nöjd med sina kategorier börjar man fylla dem med innehåll, ord och citat, och slutligen brukar man räkna igenom hur många gånger ett visst fenomen nämnts i de olika kategorierna (Jacobsen 2007 s.142).

För att göra analysen lättare för läsare att följa kan man göra en tabell av de kategorier man gjort och hur man satt in ord i dem. En tabell gör det också lättare att jämföra de olika kategorierna och dess innehåll. Genom att jämföra kan man, som sagt, dra slutsatser som man kan diskutera om. Exempel på frågor som man kan använda till att jämföra är ”vilka kategorier tas upp av alla, några eller bara av en skribent” och ”varför tas vissa

saker inte upp av alla eller tas upp av alla”. Genom att jämföra uppstår ofta också följdfrågor av olika slag. Om en kategori förekommer ofta kan man säga att det förekommer ”samstämmighet” över ämnet, många anser samma saker om ett visst fenomen. Ofta kopplar man detta med att man funnit ”sanningen” om ett fenomen, om många anser samma sak måste de väl vara så det fungerar, men Jacobsen varnar om att innehållsanalysen innehåller alltid en viss grad av subjektivitet från forskarens sida, vilket kan påverka resultatet. Denna subjektivitet kommer, bland annat, med när man lägger upp sina kategorier och därför anser Jacobsen att metoden skulle bli betydligt bättre om det fanns ett bättre sätt att grunda kategorier och analysen av kategorierna vore mer exakt. (Jacobsen 2007 s.143-144)

I resultatdelen av ett arbete bearbetas och sammanställs det data man fått från sitt material till arbetet (Forsberg 2013 s.51). Enligt Backman (2016 s.34) är inget arbete färdigt före det gjort tillgängligt till alla, genom att man skriver ner sina resultat. I detta arbete kommer materialet eller data till resultatet från de aktuella forskningarna jag läst. När man presenterar sina resultat är de i sammanfattad form och man presenterar bara fakta som är relevant för frågeställningen (Backman 2016 s.45). Resultatet skall presenteras så att den som läser arbetet kan avgöra om arbetets frågeställningar besvaras på ett tillräckligt detaljerat sätt, men också så helheten kommer med (Forsberg 2013 s.51). Resultaten i ett arbete skall dessutom alltid presenteras objektivt och inga egna tolkningar eller åsikter av skribenten hör hemma i denna del av arbetet (Backman 2016 s.45; von Herten 2015 s.12). Resultatet presenteras ofta i löpande text, men man kan också använda sig av, som exempel, tabeller eller andra illustrationer och citat för att göra resultatet klarare (von Herten 2015 s.12).

I arbetet har jag läst alla forskningarna, som använts i kapitlet om resultaten, först en gång och gjort understreckningar i materialet samtidigt. Varje tema har haft sin egna färg kod för att göra kategoriseringen lättare. Sedan har jag läst forskningarna på nytt och koncentrerat mig på understreckningarna jag gjort i resultaten, diskussionen och slutsatserna. Från forskningarna har jag sedan plockat ut de relevanta fakta de kommit fram till och sammanställt dessa resultat till ett gemensamt resultat i mitt arbete. Jag har använt mig av rätt vida kategorier i mitt arbete eftersom jag inte vill begränsa för mycket det jag kanske kommer att finna i artiklarna. Jag har ändå satt upp några större kate-

gorier för att ändå försäkra mig om att jag besvarar mina frågeställningar. Dessa kategorier är stigma och effekter. Effekter kategorin delade jag genast upp i hälsa, familjen och begränsade möjligheter. Dessa teman fick flera underteman och flera begrepp blev tillagda medan jag läste. För en fullständig bild av innehållsanalysen och kategoriseringen gå till bilaga 3 där den är presenterad.

4.5 Forskningsetik

När man utför en forskning är det viktigt att vara etiskt medveten, både om de material man använder och hur man själv uppför sig. Oetiska handlingar eller ohederliga handlingar man kan göra när man skriver ett arbete eller utför en forskning är, som exempel plagiat, fabricering, stöld, förvrängning av resultat, missvisande analys eller att inte utge källa för fakta (Forsberg 2013 s.69).

När man utför en litteraturstudie finns det några specifika etiska överväganden man skall ta i beaktning gällande urval och presentation av resultat av de forskningar man inkluderar i sitt arbete (Forsberg 2013 s.69). Det man skall beakta är att man väljer studier som fått tillstånd från etiska råd eller där noggranna rapporterade etiska överväganden gjorts. Detta är viktigt för att en litteraturstudie består av tidigare dokumenterad kunskap, så forskaren ställer sina frågor till litteraturen, inte till en person (Forsberg 2013 s.70). En forskning kan aldrig bli etisk om den innehåller en massa oetiska forskningar och oetisk forskning är ingen bra bas för framtida behov. Dessutom är det viktigt att redovisa alla artiklar som ingår i arbetet samt spara dem några år framåt på ett säkert ställe (Forsberg 2013 s.70). Det sista etiska rådet är att man skall kunna presentera forskningar som motsätter sig det egna arbetets hypotes, om en hypotes fanns i arbetet, inte bara sådant som stöder, man skall kunna medge att man inte gjort ett perfekt arbete (Backman 2016 s.46;Forsberg 2013 s.70).

I mitt arbete har jag varit etiskt medveten genom att inte plagiera andra skribenters material. Eventuella citat är utmärkta med citattecken, längre citat är hänvisade till enligt direktiv, med mindre font så de är synliga från den övriga texten. All text som inte är mina egna resonemang är hänvisade till i texten och i källförteckningen. Jag har varit kritisk mot det material jag använt, genom att välja forskningarna från pålitliga källor

som alla har tillgång till. Jag har också läst materialet noggrant och reflekterat över resultaten som framkommer i forskningarna. Dessutom har jag försökt välja material där skribenterna varit kritiska mot sin egen text, reflekterat över vad de kunnat göra bättre och ger en möjlighet till kritik mot sitt eget arbete. Dessutom är alla artiklar förhandsgranskade av databasen jag valt dem från.

5 RESULTAT

Resultatet till detta arbete består av 9 artiklar om brottsdömda och stigma. Artiklarna är hänvisade i texten med siffror 2,3,4... för att göra hänvisningen mer tydlig och texten lättare att läsa. Orsaken till att det inte finns någon artikel med nummer 1 är att jag inte ville ranka artiklarna, där man traditionellt ser nummer 1 som den bästa. Vilken artikel som representerar vilket nummer i texten finns presenterat i bilaga 2, där en kort beskrivning om varje inkluderad artikel finns.

I bilaga 3 finns en presentation av innehållsanalysen som lett till detta resultat. Innehållsanalysen bygger på de centrala teman som arbetet har, det upplevda stigmat och effekterna på de ungas liv. Kapitlet är uppdelat så att först redogörs jag för upplevelserna av stigma och artiklarna är i numerisk ordning. Sedan presenteras resultat kring det andra temat, effekter, som är indelat i familjen, hälsan och begränsade möjligheter. I detta tema är artiklarna mer blandade och alla artiklar är inte representerade i alla teman, för de fanns inte lika mycket fakta som om stigma i artiklarna. Till den ungas familj har jag räknat alla som är i närmare kontakt med den unga och kan bilda ett socialt stödnätverk, som vänner, släkt och grannar. Till hälsa hör alla fysiska och psykiska problem som de unga upplevt. Till de begränsade möjligheterna har jag tolkat sådant som kan påverka de ungas möjlighet att fortsätta med ett ”normalt” liv och sätter dem i en riskzon för exempelvis sociala problem.

5.1 Stigma

Till denna del av resultatet har jag analyserat alla 9 artiklar och fann i dem alla att unga som återvänder från fängelset till samhället känner sig stigmatiserade av andra i samhället eller att de unga åtminstone är medvetna om att denna risk finns. Stigmat syntes på olika sätt men det mest allmänt förekommande var att de unga beskrevs som kriminella, med andra ord blev deras personligheter och kunskap åsidosatta och vägde mindre i andras ögon, än deras bakgrund. De unga upplevde också mycket diskrimination och andra negativa reaktioner från samhället.

I artikel 2 analyserade forskarna unga sexualbrottslingars kundberättelser från myndigheterna. Enligt artikel 2 upplever alla unga i forskningen negativa reaktioner mot sig från omgivningen, de blir snabbt stämplade som farliga kriminella personer. Att nästan genast bli stigmatiserad och isolerad av omgivningen gjorde det extra svårt för de unga att inkluderas igen och således blev de bara mer och mer utanför samhället. Personerna blev också snabbt identifierade med sina brott och tilldelade vissa egenskaper på grund av sitt brott. Med andra ord ignorerades personens alla andra egenskaper och de unga hade ingen annan identitet enligt omgivningen än den som brottet fört med sig. Enligt artikel 2 är det bra att minnas att de negativa effekterna och stigmatiseringen som följer av brottet uppstår först när informationen om brottet blir allmänt känt av omgivningen. Dessutom stannar informationen sällan inom ett visst område, utan sprider sig snabbt. Ofta ledde personens försök att komma undan sitt förflutna till att rykten blev värre och information förvrängdes, vilket såklart påverkar personens möjligheter att börja på nytt negativt.

Forskarna i artikel 3 forskade om tidig kontakt, i ungdomsåren, med polisen och en arrestering har en stigmatiserande effekt som har följder med i personens liv. I artikel 3 kom forskarna fram till att, tidig kontakt med polisen har en stigmatiserande effekt på personen. Ett tidigt stigma och stämpling till kriminell i ungdomsåren, har ofta en kumulativ effekt i den ungas liv och det blir svårt att komma ur den kriminella livsstilen. Enligt forskarna kan stigmat leda till att personen stannar i den kriminella livsstilen ungefär 15 år framåt, från det att hen blev arresterad. Enligt forskarna kan stigmatisering ha en extra stark effekt på att den unga börjar med eller inte slutar med droger. Forskar-

na kom fram till att ett stigma i ungdomsåren kan påverka personens ekonomiska situation under flera år, långt efter att de fyllt 20 år. Dessutom leder stigmat indirekt till att många av deltagarna var beroende av bidrag när de var ungefär 30 år gamla.

Artikel 4 ger en bild över vad personer, som just kommer att bli fria från fängelse, tänker om sina möjligheter i samhället och om de tror att de kommer bli stigmatiserade. De flesta tror att de inte kommer att bli stigmatiserade, till en stor grad, och att deras familj och vänner kommer att stöda dem. Bara 16,8 % av de som svarade tror att de kommer vara "ensamma i världen" när de blir fria och de flesta tror på att de istället för att bli uteslutna kommer att inkluderas tillbaka till samhället. Alla personer tänkte inte såhär positivt om sin kommande tillbaka färd till samhället. Synen på om man kommer att bli stigmatiserad påverkades av ens tidigare sociala liv och var man bott, med andra ord personer som var delaktiga i andra kriminella aktiviteter och hade ett begränsat socialt liv såg mer negativt på samhället och upplevde att de kommer att bli stigmatiserade. Dessutom upplevde personer med låg självkontroll att de kommer att bli stigmatiserade, vilket kan bero på personlighetsdrag och upplevelser om andra, mer än om exakt fakta om hur de här personerna blir bemötta. Personer som hör till minoritetsgrupper upplevde också att de kommer att bli stigmatiserade oftare än personer som hörde till majoriteten och tiden eller hur många gånger personen varit i fängelse påverkade också upplevelsen av stigmatisering. Personer som varit ofta och längre tider i fängelse hade ofta en mer negativ syn på samhället och upplevde att de kommer att bli stigmatiserade.

Artikel 5 intervjuade personer med sexualbrott i bakgrunden om deras tankar kring hur de kommer bli i samhället, relativt likande som artikel 4, förutom att metoden är en annan. Också personerna i artikel 5 trodde att de inte kommer att bli stigmatiserade, till en stor grad, och att med hjälp av familj och vänner kommer de att finna jobb och gå tillbaka till det normala livet. Deltagarna trodde att de kommer att ses som sig själv av samhället och inte bli stämplade med den kriminella stämpeln. Men samtidigt så var de också medvetna om att det kan uppstå en stämpel och att de kan bli stigmatiserade. Vissa väntade sig att bli avvisade och att bli utanför och dessutom uppleva en del hat och andra negativa reaktioner. En av de mest berättade negativa förväntningarna som personerna berättade var att de kommer att vara tvungna att leva med en negativ stämpel resten av sitt liv, fast de skulle bli inkluderade igen, till olika grader, och att de kommer

alltid att ses som ”monster”, av i alla fall någon. Deltagarna poängterade dessutom att det finns väldigt lite man kan göra för att få bort stämpeln och att man får en status som kriminell för resten av livet, som ofta ses som en del av ens identitet. Forskarna fann att personer med sexualbrott blir ofta stigmatiserade på grund av att vi är ofta rädda för dem i samhället, för att de skall göra fler brott.

I artikel 6 berättade 65,3% av deltagarna att de känt sig stigmatiserade och diskriminerade på grund av att de är före detta fångar. I artikeln frågade forskarna också om personerna kände sig diskriminerade på grund av andra saker, men det att man suttit i fängelse var den orsak som de överlägset flesta berättade att de kände sig stigmatiserade för. I allmänhet känner kvinnor sig mer diskriminerade och stigmatiserade än män, både på grund av att de är före detta fångar, men också på grund av sitt kön, problem med droger eller den mentala hälsan och sin etniska bakgrund. Enligt forskarna tyder det här på att kvinnor har det svårare när de kommer tillbaka till samhället än män. I artikeln har forskarna delat upp svaren mellan olika etniciteter. 78,6% av de som hade europeiskt ursprung kände sig diskriminerade på grund av att de suttit i fängelse, av de afroamerikanska som svarade sade 62,2% att de kände sig diskriminerade och av personerna med sydamerikansk bakgrund kände sig 64,9% diskriminerade. I sin helhet kan man säga att personer som suttit i fängelse känner sig stigmatiserade utanför fängelset, på grund av många saker, men att just den faktorn att de är brottsdömda spelar en stor roll. Samtidigt vill forskarna poängtera att det att personerna känner sig stigmatiserade på många plan påverkar deras syn på sina möjligheter negativt, eftersom många delar av deras identitet blir stigmatiserad. Dessutom vill forskarna påminna oss om att detta resultat visar att de finns en möjlighet att hundratals frisläppta fångar känner sig stigmatiserade varje år när de återkommer till samhället.

I artikel 7 gjorde man en litteraturstudie med 8 artiklar, som hade som mål att forska vilka negativa och positiva effekter det kan ha på en före detta dömd person att deras närmaste samhälle vet om deras sexualbrott. Deltagarna i forskningarna hade berättat om både negativa och positiva effekter av att vara känd som kriminell. I allmänhet kom forskarna ändå fram till att ju mer uppmärksamhet personen får just på grund av sitt brott, desto mer negativa saker uppstår i personens liv, speciellt i det sociala livet. Sammanfattningsvis kan man då säga att, det att hela samhället får informationen om

personens brott leder till ett offentligt stigma. Enligt forskarna leder detta stigma troligtvis till att personen mister sitt värde i samhället, känner sig diskriminerad och slutligen till att det negativa beteende fortsätter, personen har en större risk att göra brott igen. Därför vill forskarna dessutom argumentera att på grund av att informationsspridningen har negativa konsekvenser på personen och leder till ett stigma, borde bara de som anses ha en högre risk att göra om sina brott informeras till allmänheten om. Då uppstår såklart en fråga om hur personerna skall klassificeras som farliga och inte farliga, eftersom denna klassifikation kan ha så stor påverkan på personens liv.

Artikel 8 hade som målgrupp kvinnor som upplevde fysiska förändringar i fängelse och forskarna frågade dem hur de upplevde att dessa förändringar påverkade dem när de blev fria. Den vanligaste skadan gällde tänder, dåliga tänder eller helt tappade. Många kvinnor berättade att de förändringar, eller fysiska skador de fått i fängelse, markerade och stigmatiserade dem som fångar för resten av deras liv och satte dem i en sämre plats än alla andra. Dessutom var många skador svåra att dölja, vilket gjorde det svårare för kvinnorna att dölja sitt förflutna och de blev lättare stigmatiserade. Många berättar att de kände sig skamsna för att de tappat tänder och att saknade tänder var en väldigt stigmatiserande skada. Fast deltagarna också hade märken som kunde döljas, berättar de ändå att skadorna påminde dem själva ständigt om deras tid i fängelse och hindrar dem från att gå framåt, de börjar stigmatisera sig själva. Dessutom såg de deras kroppar som ofärdiga för deras nya liv, som projekt som måste göras färdiga och hela, så att stigma kan försvinna. Personer kunde också uppleva sig stämplade på grund av att de efter sin dom inte kunde bryta de rutiner de var vana vid, vilket kunde leda till märkligt beteende vid opassliga tider, vilket naturligtvis väcker andra människors misstankar.

I artikel 9 anser forskarna också att en fängelsedom för med sig ett stigma. Det här stigma påverkar hur personen blir bemött och hurdana uppgifter som förlitas till personen, till exempel på en arbetsplats. Det här beror enligt forskarna på våra attityder mot personerna och vår vilja att skydda det som är vårt och därför har vi svårare att lita på personen, på grund av hans fängelsedom, vilket leder till diskriminering och stigma. Men forskarna vill poängtera att det stigma personen får uppstår inte på grund av fängelsedomen, utan är ofta något som personen fått uppleva redan långt tidigare, på grund av de kriminella aktiviteter hen hållit på med och den omgivning hen är associerad till.

De flesta brotts dömda som gör nya brott är utsatta för någon form av stigma och social exklusion från samhället, vilket leder till att de dras mot det kriminella som accepterar dem och inte mot det så att säga normala livet.

I artikel 10 blev personer dömda för sexualbrott frågade hur de ansåg att offentliggörande av deras dom påverkade deras liv. 93 % av deltagarna berättade att den offentliga stämpeln de fick påverkade dem negativt och dessutom deras familjer och vänner. Det här resultatet berättar oss också att en stor majoritet av personer dömda för sexualbrott blir stämplade och stigmatiserade av samhället och således utsatta för negativt behandling. Bland annat upplever personerna trakassering, problem med att finna jobb, deras sociala nätverk går sönder och depression. Dessutom upplevde personerna i denna artikel onödiga arresteringar, på grund av att papper och information inte kommit fram i tid till myndigheterna. Enligt forskarna ger vårt samhälle oss en dålig bild av brottsdömda, där de målas som omöjliga att inkluderas på nytt och att de borde inte ges en möjlighet att delta i samhället, istället för att försöka göra något bra av dem. Dessutom anser de att unga aldrig borde bli offentligt förklarade som brottslingar, eftersom det att man försöker minska på ett offentligt stigma leder lättare till att människor kan glömma och förlåta.

5.2 Effekter på de ungas liv

Stigmatisering har många effekter på de ungas liv. Bland annat så leder den isolering från omgivningen, som ofta följer med stigmatiseringen, till svårigheter med att skapa nya vanliga relationer, både emotionella och sociala, i framtiden. Stigmat ledde också till många olika problem med den mentala hälsan för de unga. Dessutom utsattes de unga för sociala problem, som arbetslöshet, eller så befann de sig i riskzonen för sociala problem, på grund av stigmatiseringen som följde av fängelsedom. Men det finns också resultat i artiklarna av positiva synen på att bli delaktig och vara en del av samhället igen.

5.2.1 Familjen

Enligt artikel 2 kan stigmatiseringen som den unga upplever överföras också till hans familj. Den här stigmatiseringen påverkas mycket av om familjen stöder den unga eller

inte, men ofta får hela familjen känna av de negativa effekterna av ett brott. Familjen kunde utsättas för hot och aggressivt beteende eller till och med kriminella handlingar som stölder och vandalisering. I forskning 3 anser forskarna att det att personen finner en partner som stöder dem att lämna det kriminella ha en positiv effekt på hen och minska på det stigma som hållit personen fast vid det kriminella. Enligt artikel 4 har familjen en stor roll i om den unga känner sig stigmatiserad eller inte, familjen kan förstärka den stigmatiserade identiteten och således påverka den unga negativt eller sen kan familjen stöda den unga och jobba mot acceptans och på nytt inklusion. Över 90 % av deltagarna i artikel 4 svarade att de tror att deras familjer och vänner kommer att stöda dem när de blir fria från fängelse.

Enligt deltagarna i artikel 5 hade de mist åtminstone en vän sen de blivit dömda, vilket påverkar negativt på det viktiga sociala stödet som personen skulle behöva. Många var också oroade över om de kommer att få nya vänner i framtiden, på grund av sin kriminella bakgrund. Dessutom var en del av deltagarna i artikel 5 oroliga över att bli avvisade av sina familjer, delvis för att deras offer varit en familjemedlem, direkt eller indirekt. De var också oroliga över att familjen skulle avvisa dem, för att familjen är rädd för stigmat och andra indirekta konsekvenser som personens kriminella bakgrund kan föra med sig. Men samtidigt såg dessa personer också familjen som sitt största stöd och att familjen skulle alltid vara den som ger det största stödet. Forskarna i artikel 7 redogör att 16% av deltagarna berättar att deras familj eller annan som bor med dem blivit trakasserade eller hotade på grund av personens dom. Dessutom berättar 40-60% av deltagarna i samma forskning att de mist åtminstone en vän. I artikel 8 berättar forskarna att med hjälp av familjens och vänner ekonomiska, men också sociala stöd, har deltagarna i forskningen klarat av att motstå stigmat och bygga upp sin självkänsla utan större störningar.

Enligt forskarna i artikel 9 kan en kriminell bakgrund leda till att man har utmaningar i att grunda en egen familj. Av deltagarna i forskningen var bara 1 av 25 gift och enligt forskarna beror det här på att möjliga partners inte vill gå igenom den psykiska stress som följer av en längre tids separation, som en fängelsedom kan föra med sig. Med andra ord kan personerna bli exkluderade från en möjlighet att bilda en egen familj på grund av sina kriminella aktiviteter. Det här är en extra negativ konsekvens, för att

samma forskare anser också att familjen är ett av de största stöden till att personen inte skall begå brott igen. Dessutom berättar en del av deltagarna att deras föräldrar skäms över att de blivit dömda för ett brott. I forskningen berättade dock många att de hade bra relationer till sina grannar och vänner, med vissa undantag såklart, men så länge personerna inte gjorde något som störde grannarna eller vännerna kunde de hålla bra kontakt.

I artikel 9 var en del av deltagarna oroliga över hur deras barn skulle reagera på deras kriminella bakgrund. Många hade inte berättat till barnen, på grund av deras ålder, och det fanns en ångest för hur barnen skulle reagera den dagen de blev medvetna om saken. En deltagare berättade att hans sons reaktion var det han var mest rädd för i hela världen, inte att någon skulle attackera honom på gatan. Över hälften av deltagarna berättade att deras dom hade förstörts relationen till släktingar, speciellt sådana som har barn.

5.2.2 Hälsan

Enligt artikel 2 ledde det att personerna blir stigmatiserad av sin omgivning till att de blev i allmänhet rädda för andra människor och andras åsikter. Personerna kände sig också socialt isolerade och utfrysta från samhället, några blev mål för medborgarinitiativ. Vissa upplevde fysiska och psykiska eller verbala attacker mot sig själva. Dessutom drog de sig undan andra människor och isolerade således sig själva, vilket kunde resultera i att personerna blev paranoidea. Personerna kunde också börja stämpla sig själv, vilket ledde till skam och att de inte vill ta emot hjälp och stöd. Stigmatiseringen påverkar också personens möjlighet att skapa relationer i framtiden.

I artikel 4 var forskarna överraskade av den allmänt positiva attityden deltagarna hade mot att bli fria. De flesta var positivt inställda, optimistiska och såg fram emot att få komma ut i samhället, vilket kan se som ett tecken på relativt bra allmän hälsa. Forskarna fann dock också att många upplever skam över det de gjort och att deras kriminella akt lett till skam mot familjen, vilket kan leda till sämre mentalhälsa hos personen. Enligt artikel 5 var personerna oroliga över många saker när de skulle bli fria, som att finna jobb och hus, att finna nya vänner och upprätthålla gamla relationer och att lära sig att leva med den nya stämpeln som kriminell samtidigt som att försöka övertyga

andra över att man inte är farlig. Speciellt att finna en bostad orsakade personerna ångest, oro och frustration, speciellt rakt efter att de blivit fria.

I artikel 6 fann forskarna att känslan av att bli stigmatiserad påverkar negativt på personens självkänsla. Det här gällde inte bara stigmat av att vara en före detta fånge, utan också andra orsaker som personerna blev stigmatiserade för. Forskarna tycker det här är extra viktigt att minnas för att en dålig självkänsla leder ofta till att man begränsar sin interaktion med andra vilket följaktligen leder till exklusion och utanförskap. Personerna orsakar med andra ord delvis sin egna utanförskap, men den börjar från stigmatiseringen från andra. Forskarna i artikel 7 fann att mellan 40-60% av deltagarna upplevde negativa effekter på sin mentala hälsa, som att de kände sig ensamma och isolerade, de hade mist sin tro för ett bättre liv och kände sig förnedrade. En stor del, 60%, berättade också att deras på nytt inklusion kunde störas signifikant av att andra informerade samhället om deras brott. Forskarna fann också att personerna emellanåt upplevde fysiskt våld mot sig själva och sin egendom, men det här var sällsynt.

Personerna i artikel 8 var nervösa och hade oro över hur de skulle klara av att inkluderas på nytt till samhället. Dessutom kände de sig förnedrade och skamsna över de skador de fått, speciellt över tänder de tappat. Enligt forskarna i artikel 10 upplevde personerna hot och trakassering på sina arbetsplatser. Dessutom upplevde de sig isolerade, olyckliga, förföljda, skamsna och förnedrade på grund av sitt stigma som sexualbrottslingar. Ungefär 29% av deltagarna berättar dessutom om tankar kring självmord för att de är stigmatiserade och de effekter stigmat för med sig. Sammanfattningsvis kunde personerna känna sig värdelösa och deras självkänsla var låg, vilket slutligen kan leda till att personen fortsätter med brott.

5.2.3 Begränsade möjligheter

I artikel 2 berättade ingen av deltagarna om positiva reaktioner eller stöd från omgivningen och de kände sig alla snabbt stämplade. Enligt artikel 2 kan stigmatiseringen leda till svårigheter med att bli anställd i framtiden och risken är stor att man blir arbetslös. Personerna hade dessutom problem med att finna boende och hade till och med blivit tvingade ur sina hem. Dessutom har det till och med förekommit att personernas

barn, som hen fått i vuxenåldern, blivit omhändertagna eller bortförda, av professionella eller av personens partner. I artikel 3 kom forskarna fram till att, om man blir arresterad vid 21-23 års ålder, ökar sannolikheten till ny kontakt med polisen senare. Forskarna fann att detta följaktligen leder till att man inte studerar till en examen, vilket senare leder till arbetslöshet och att man blir beroende av olika bidrag och ekonomiskt stöd. Att man har svårt att få ett jobb på grund av sin stämpel leder ofta till att man stannar i den kriminella livsstilen, eftersom det är den bästa ekonomiska tryggheten man har. Forskarna anser att den tidiga kontakten med myndigheterna leder till att personens möjligheter i framtiden genast blir sämre, på grund av att samhället har fördomar mot brottslingar.

Personerna i artikel 4 anser att de troligtvis kommer att ha svårare att hinna jobb i framtiden på grund av deras kriminella bakgrund, men att det inte kommer att vara en omöjlighet. Många kände dock att ”hela världen kommer att vara emot dem”, 33,5 % av deltagarna svarade såhär. Forskarna i artikeln poängterar dock att det här kan bero på att frågan är ospecifikt formulerad och kan tolkas på olika sätt. Nästan alla deltagare i artikel 4 svarade att de tror att de kommer att bli inkluderade och delaktiga i samhället igen, bara 10% trodde inte på att de skulle bli på nytt inkluderade. Forskarna fann dessutom att ifall personen gör brott igen, så stöds inklusionen positivt av att personen själv anmäler sig, medan det att någon annan gör det påverkade inklusion negativt. Forskarna i artikel 4 kommer dessutom fram till en viktig slutsats när det gäller unga och det är att den kumulativa effekten som brott och en kriminell omgivning ofta har på en persons liv har inte hunnit börja ännu. De unga har en bättre möjlighet att bryta sitt kriminella liv, eftersom de flesta inte ännu mist sina sociala kontakter, utbildning och möjligtvis jobb, som är saker som håller människor delaktiga i samhället.

I artikel 5 var deltagarna medvetna om att de troligtvis kommer att ha utmaningar med sitt sociala liv och praktiska saker i samhället, på grund av sin stämpel som kriminell. De berättar att stigmat kommer att leda till att de kommer att ses som farliga i samhället och att det nästan väntas av dem att de skall göra brott igen. Men samtidigt är deltagarna i artikel 5 också positivt inställda mot sin framtid och väntar sig att, till åtminstone någon grad, kunna gå tillbaka till ett normalt liv. Många väntar med stor iver på att få se sina familjer och vänner igen och att få börja jobba. Dessutom tror många att de kom-

mer att ses av andra som normala människor och inte som kriminella och att deras sociala liv kommer att bli som före de blev dömda. Deltagarna i artikel 5 är en aning negativt inställda mot om de kommer att få ett jobb, på grund av sin fängelsedom, men många säger ändå att de nog kommer att bli anställda, om de är tillräckligt envisa och söker tillräckligt länge. I allmänhet presenterade sig deltagarna i forskningarna som deltagande och starka personer, som det lönar sig att satsa resurser på, som möjligtvis kommer att vara viktiga i samhället och göra sin del.

En stor faktor som påverkar de ungas möjligheter i framtiden enligt artikel 6 är, den redan tidigare nämnda, dåliga självkänslan. Den dåliga självkänslan som uppstår på grund av att den unga känner sig stigmatiserad leder till att personen har utmaningar i att inkluderas på nytt till samhället. Att man känner sig stigmatiserad av ett samhälle man borde vara delaktig i stöder inte på nytt inklusion och de unga har ofta andra sociala problem, förutom det kriminella, som gör det extra utmanande för dem. Dessutom påverkas personernas möjligheter av att de blir just kategoriserade och görs i princip till något annat än de människor de är, då kan man inte vänta sig något annat än negativa reaktioner och utanförskap från andra.

Enligt forskarna i artikel 7 påverkas de före detta brottsdömdas liv speciellt mycket på fem olika plan, dessa var att de mist sitt jobb, att de tvingats flytta, att de i allmänhet blev trakasserade av människor och speciellt av sina grannar och dessutom kunde deras familjer bli trakasserade, mobbade och deras egendom förstörd. Ungefär 30% av deltagarna sade att de mist sitt jobb och 12% att de tvingat flytta på grund av sina brott. I samma forskning tog man också reda på hur personens närmaste gemenskap informerade alla om personens brott. Deltagarna i forskningen var dömda för sexualbrott och deras grannar använde många olika strategier till att hålla samhället medvetet om personens brott. Speciellt användes flyers skickade till hem och skolor, ”dörr till dörr” metod och möten inom grannskapet om personen. Dessa alla metoder kan nog ses som begränsande för personens på nytt inklusion. I forskningen kom man faktiskt fram till att 44% av deltagarna hade någon gång blivit trakasserade eller hotade av sina grannar och att 16% hade fått sin egendom förstörd. Men fast det att informationen sprids snabbt i hela grannskapet för med sig många negativa saker, anser en del av deltagarna i artikel 7 att de också finns positiva effekter av informationsspridningen. Dessa är, bland annat, att

de dömda anser att samhället är tryggare om alla vet var personer dömda för sexualbrott bor och att om alla vet, så blev personerna mer motiverade att inte göra brott igen.

I artikel 8 kom forskarna fram till att, med stigmat av att vara en före detta brottsdömd, kommer ofta tankarna om att personen är opålitlig och oärlig. Det här, bland annat, ledde till att deltagarna i forskningen hade problem med att finna jobb. Forskarna fann också att många har en bild av hur personer från fängelse ska vara och att dessa stereotyper kan ha en begränsande effekt på alla före detta brottsdömda. Dessutom ledde de fysiska skadorna deltagarna hade till att de hade lägre självkänsla och påverkade konkret om de fick jobb eller ens sökt jobb, vilket påverkar deras inklusion på nytt negativt.

Forskarna i artikel 9 har också kommit fram till att en före detta brottsdömd påverkar negativt på personens möjlighet att finna och hålla ett jobb. Forskarna kom dessutom fram till att många hade ingen utbildning och en del av deltagarna hade aldrig varit anställda. Att inte finna ett jobb påverkar dessutom personens sociala liv, eftersom fattiga personer är enligt forskarna mera utsatta för social exklusion än personer som har mera resurser. Forskarna fann också att personerna blivit nekade bostäder på grund av sin bakgrund, men det här var inte lika allmänt som arbetslösheten. En extra oroande sak som forskarna i artikel 9 redogör för är att deltagarna kände sig exkluderade av myndigheterna som hade som jobb att stöda deras på nytt inkludering. Det här syntes bland annat som en oförmåga eller ovilja att hjälpa personen, att de professionella inte brydde sig och glömde saker och hade en brist på empati, speciellt bland kommunernas professionella. Denna attityd från deltagarnas sida kan också ha uppstått på grund av tidigare negativa möten med professionella och på samma sätt kan de professionella upplevt negativa möten med fördetta kriminella kunder.

I artikel 10 har man kommit fram till att personer som blivit stämplade som brottslingar hade stora problem med att finna och hålla en arbetsplats. Problemen uppstod dock först när någon inom arbetsplatsen fick reda på domen. Det här ledde till att personerna började ljuga om sin bakgrund i arbetssammanhang, att risken att ljuga och hoppas att ingen fick reda på saken, var mindre än att ärligt berätta om sin dom. Dessutom berättar deltagarna att de inte blev anställda till jobb de var kompetenta till eller högre positioner, utan bara till jobb på en lägre nivå, vilket ledde till allmän frustation bland personer-

na. Från artikel 10 finner man dock också positiva möjligheter. En av dessa är att domen fört med sig mera deltagande i frivilligt arbete och aktiviteter inom kyrkan. Några deltagare berättar att de kände sig tryggare och mindre rädda bland de som gick i kyrkan, än bland sådana människor som inte gjorde det, därför tyckte de om att jobba inom kyrkan. Dessutom upplevde de att de kunde ge tillbaka till samhället på det här sättet. Men en stor del av deltagarna deltog inte i någon samhällelig aktivitet.

6 ANALYS OCH TOLKNING

I detta kapitel kommer jag att diskutera resultatet i koppling till den teoretiska referensramen av detta arbete, som är stigmat teorin och mina frågeställningar.

På basen av resultatet kan man säga att det finns bevis på, att före detta brottsdömda känner sig stigmatiserade av samhället när de återvänder från fängelset. Stigmatisering handlar i grunden om gruppering av människor, på grund av oönskade egenskaper och de unga känner sig stigmatiserade för att de inte kommer in i samhällets grupper mer. De unga har blivit tilldelade en negativ egenskap som leder till att de inte accepteras och känner sig diskriminerade. Slutligen kan de unga bilda egna grupper, som innehåller personer med samma öde. Graden av stigmatisering varierade dock och bara i en artikel (2) kände sig alla deltagare stigmatiserade, men bland annat i artikel 10 kände sig 93% av deltagarna stigmatiserade och i artikel 6 ungefär 60%. Enligt artikel 9 är personerna redan färdigt stigmatiserade, före de blir dömda, på grund av sin livsstil, fängelse förstärker bara stigmat. Kvinnor upplever sig i allmänhet mer stigmatiserade än män (6). Det här kan bero på att, speciellt unga kvinnor är viktiga om sitt utseende och en vistelse i fängelse kan ha förändrat detta utseende, så man blir stigmatiserad ren på grund av att man ser annorlunda ut eller att man uppför sig annorlunda. Dessutom känner man sig själv kanske ren annorlunda och stärker på det sättet själv tanken om att man är utanför. Detta kan nog gälla unga män också lika mycket som unga kvinnor. Stigmat syntes bland annat som isolering, utanförskap, hat och diskriminering mot personerna (2, 5, 10). Dessutom upplevde de unga sig vara i en sämre position att fortsätta sina liv på grund av stigmat (8). Det här kan man nog säga att stämmer också enligt teorin, eftersom det att du nerveras till onödig i ditt samhälle påverkar nog negativt på dina

möjligheter att fortsätta framåt. Dessutom kunde personerna uppleva att de mist sitt värde i samhället (7) och att de blev ständigt påmind om att de var före detta brottsdömda (8).

Bland de mest allmänt förekommande stigmatiserande effekt var att personen blev tilldelad negativa egenskaper, av andra, och domen blev således till en definierande del av personens identitet (2, 5, 9, 10). Det att man blev tilldelade egenskaper ledde enligt artikel 3,7 och 9 till att man inte bryter det kriminella utan går tillbaks till det ställe där man blir accepterad. Stigmat kan också förstärkas med hjälp av allmän info spridning inom grannskapet eller samhället (2, 7). Enligt artikel 4 känner minoritetsgrupper sig mer stigmatiserade men enligt artikel 6 kände sig de som hörde till majoriteten av befolkningen sig mest stigmatiserade, vilket ger ett motstridigt resultat från forskningarna. Att majoriteten kände sig mer stigmatiserad kan bero på att personerna känner att de brutit mot en allmän norm som finns gällande majoriteten. Många minoritetsgrupper är tyvärr vana vid att de anses opålitliga och är diskriminerade ren färdigt, vilket kanske gör stigmat från fängelset mildare. Man känner sig inte lika ”dålig” som någon som bryter helt mot normen och föreställningarna som finns kring hen och hens grupp. Dessutom känner sig personer som har flera fängelsedomar sig mera stigmatiserade än de som har färre (4). Det här beror troligtvis på att de har upplevt stigmats effekter redan och vet vad de kan förvänta sig.

Men personerna i både artikel 4 och 5 hade positiva tankar om att bli fria och väntar sig inte mycket stigmatisering utan att de skall bli helt inkluderade på nytt (4) eller delvis inkluderade (5). Den här inkluderingen beror mycket på om de ungas gamla grupper har starka normer och attityder eller om de kan ta emot personen till gruppen igen. De med positiva tankar har troligtvis starka band till andra i samhället, som de vet att kommer att motta dem, eller så vet de inte hurdana effekter deras dom kan ha.

Gällande de andra teman fann forskarna i 7 artiklar att stigma kan kopplas till personens familj och vänner, antingen negativt eller positivt. De negativa effekter som forskarna fann var att stigmat kan överföras till familjen (2, 7). Ett stigma har en tendens att sprida sig till dem som är i kontakt med den stigmatiserade personen också enligt Goffman (2014). Dessutom hade personerna mist vänner (4, 7) och släkten hade avvisat dem eller

det fanns en risk till detta (4, 5, 9). I artikel 4 var deltagarna oroliga över om de skulle kunna få nya vänner. Att vara utanför samhällets grupper leder ofta till att det blir svårare att vara i kontakt med andra människor. Fast de skulle vara sådana som inte är medvetna om den negativa egenskapen hos den unga, medför stigmat en isolering som kan påverka all kommunikation mer andra. I artikel 9 anser forskarna att stigmat och fängelsesdomen kan leda till problem med att skapa en egen familj. I artikel 2 berättas att personernas barn blivit bortförda av professionella eller av personens partner på grund av den kriminella bakgrunden. Således förnekas vissa unga den positiva effekt en egen familj kunde ha på hans livskvalitet, på grund av stigmat. Positiva reaktioner som forskarna fann var bland annat att familjen är det bästa stödet en person kan ha när hen försöker bli en del av samhället igen och att många tror på att deras familjer kommer att stöda dem (4, 5, 8). Dessutom kan en partner i allmänhet minska på det upplevda stigmat (3). Många deltagare i artikel 10 hade goda relationer till sina vänner och grannar.

Enligt 7 artiklar påverkar stigmat på personens hälsa, direkt eller indirekt (2, 4, 5, 6, 7, 8, 10). Personerna kände sig rädda, isolerade, utfrysna, skamsna och ensamma (2, 4, 7, 8, 10). De kände sig dessutom förnedrade, trakasserade (7, 8, 10) och vissa hade mist tron på framtiden (7). Några hade upplevt fysiska och psykiska attacker mot sig (2, 7), och några upplevde hot och att de var förföljda, de blev paranoidea (10). I artikel 5 berättade deltagarna om oro över framtiden, samt ångest och frustration. Allt det här påverkar negativt på självkänslan och i artikel 6 och 10 har forskarna speciellt lyft fram den låga självkänslan som ett problem som uppstår av stigmatisering. Den här sämre självkänslan leder till att personerna minskar sin interaktion med andra (6), drar sig undan (2) och att de kan känna sig värdelösa (10). Slutligen kan den låga självkänslan leda till självstigmatisering (2) och till och med självmordstankar (10). Det är bra att minnas att stigmat också kan orsaka fysiska effekter på den unga. Att en ung människa får sådana fysiska problem att hen inte kan bygga upp sitt liv mer är sorligt och frustrerande, både för den unga och för dem som försöker hjälpa hen. Det här bevisar också vilken stor effekt ett stigma har på en person, den påverkar både psykiskt och fysiskt.

Gällande begränsade möjligheter är den allmännaste utmaningen i de ungas liv att skaffa sig ett jobb. Enligt 8 av artiklarna leder stigmat som de unga fått av sin fängelse-dom troligtvis till, att de kommer ha utmaningar med att få ett jobb och behålla de jobb

som de kanske får eller haft före domen (2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10). I koppling till stigmat, kan det att man har svårt med anställning bero på de egenskaper vi tilldelar en kriminell person eller att man inte vill anställa någon som gjort något som går så starkt emot ens egen moral. Vår egen uppfostran och attityder påverkar också hur vi ser på den unga som söker jobb och om vi bygger våra antaganden på basen av andras stigma. Dessutom har personerna ofta utmaningar med att skaffa sig en utbildning (3, 9) vilket i kombination med att de är svårt att finna jobb på grund av stigmat kan leda till fattigdom (9) och att man kan bli beroende av ekonomiska bidrag (3). Man blir grupperad som oanvändbar i samhället av många institutioner som är nödvändiga för ett ”normalt liv” i samhället. En annan allmänt förekommande utmaning gällde boende, många artiklar berättar om utmaningar med att finna en bostad eller att de unga blivit utkastade ur sina gamla (2, 7, 9). Genom att inte ha en möjlighet till bostad eller jobb blir man allt snabbare utanför och stigmatiserad av allt fler människor. I artiklarna kan man också läsa om, att möjligheter begränsas av trakassering av omgivningen, att personens egendom blivit förstörd och om negativ informationsspridning (7), samt social exklusion och inkompetenta professionella (9). Dessutom kan de unga påverkas av en sämre självkänsla (6) och av andras tankar, som kan hindra de unga från att ens försöka med något, eftersom hen upplever sig avvisad genast (8).

I artikel 4 och 5 har deltagarna igen en mer positiv syn och tror inte deras fängelsestraff kommer att påverka dem mycket (4) eller att de kommer att ha delvis utmaningar men inga som de kan komma över (5). Dessutom anser forskarna i artikel 4 att unga har ännu en bra möjlighet att bryta den kumulativa effekt som ett stigma kan ha, alltså att stigmat skulle orsaka långtidsarbetslöshet, social exklusion och andra sociala problem. Stigma är möjligt att bryta och man kan arbeta sig ur den negativa grupperingen, men det kräver en lång process. Den unga kan inte ändra på sin bakgrund, men genom att bevisa att hen är en vanlig människa kan man börja processen mot samhället. Att unga inte tas in i samhället är extra utmanande, för att de unga lever i en tid av förändring och nya val, som bakgrunden av detta arbete berättar. Att befinna sig i en situation där du inte riktigt vet vem du är och samtidigt inte bli accepterad av andra måste kännas väldigt räddigt och nervärderande. Dessutom, vem skulle vilja återvända till en grupp som du känner dig avvisad av genast.

7 DISKUSSION OCH SLUTSATSER

I detta kapitel kommer jag att diskutera de resultat jag fått, speciellt i koppling till vad som kunde göras för att minska på stigmatisering och öka på inkludering. Dessutom har jag en kort metod diskussion med några fördelar och nackdelar jag funnit med metoden under arbetet. Arbetet avslutas med förslag på vidare arbeten och tankar kring begränsningar i detta.

Syftet med detta arbete var att ta reda på om unga som blivit dömda för brott och suttit i fängelse känner sig stigmatiserade av samhället när de blir fria. Dessutom ville jag ta reda på om stigma har andra effekter på den unga, som påverkas hens möjligheter i framtiden och påverkar den ungas familj och hälsa av stigmatiseringen. Sammanfattningsvis kan man säga att unga som varit i fängelse känner sig stigmatiserade i samhället när de blivit fria. De blir trakasserade och utfrysta, vissa upplever attacker mot sig både verbala och fysiska och många har hamnat att flytta på grund av att de inte kan bo mer där de är kända. Att vara förföljd och hatad påverkar såklart en persons mentala hälsa och många upplever rädsla för andra människor, oro och ångest, antingen före de blir fria eller efter att de fått uppleva stigmatiseringen. De unga blir också berövade deras framtid, för många blir utan en utbildning eller ett arbete, enligt resultatet, vilket leder till fattigdom, andra sociala problem och till en större risk att fortsätta med det kriminella. Genom att minska på stigma minskar vi på exklusion, som sammanfattat är den mest negativa effekten av att bli stigmatiserad.

Så vad kunde göras för att minska på stigmatiseringen som de unga utsätts för. Det finns många saker man kunde göra för att minska på stigmatisering eller förhindra att den uppstår alls. Enligt mig kan man jobba för en minskning i stigmatisering på två olika plan, med den unga och inom samhället. Visst är omgivningen den som är huvudorsaken till att stigma uppstår och då kan det kännas fel att kräva av den unga skall arbeta för acceptans. Men jag anser att man kan hjälpa den unga att minska på känslan av att bli stigmatiserad och att den unga aktivt kan jobba mot ett liv där inget stigma finns. Genom att jobba med den unga kan man minska direkt på de hälsorelaterade orsakerna som ett stigma kan föra med sig, som ångest, oro och depression. Dessutom anser jag att genom att förbättra den ungas hälsa och välmående kan hen klara av samhällets utma-

ningar bättre. Stigmatiseringen har som sagt effekter på så många olika delar av den ungas liv att man inte kan minska på allt genast, utan man måste börja med något. Därför tycker jag det är bra att börja med den unga själv och hens mentala hälsa, för att sedan kunna fortsätta mot en förändring i omgivningen.

För att fortsätta, kan man tänka på hur man presenterar information om kriminella, i allmänhet eller kring en specifik person. Här är speciellt professionella i en viktig roll, men det lönar sig också att tänka på hur man uppfostrar sina barn hemma, till att motta olikheter eller undvika dem. Om man målar upp en bild av farliga människor som inte kan delta i samhället så förstärker man redan förekommande stereotyper och ökar på en risk av stigmatisering. Det här är kanske inte så lätt, för måste nog själv också medge att jag kunde känna mig nervös i sällskap av någon som mördat. Men samtidigt så anser jag att mer sällan möter man riktigt livsfarliga brottslingar och att man drar varje butiksnattare och seriemördare över samma kam, har inga fördelar för den unga.

Dessutom tycker jag att alla borde tänka över sin egen moral före de börjar stämpla andra som omoraliska. Visst, misstag sker och många menade inte göra någon illa, men samtidigt sätter många dagligen andra i fara genom att de bestämmer sig för att köra överhastighet, går mot röttljus eller lämnar sin cykel eller bil på ett förbjudet ställe som blockerar räddningsvägar. Om man tänker efter kan man se vem som helst som någon som bryter mot lagen, men vi stigmatiserar inte alla och många får leva vidare efter det de gjort, utan konsekvenser. Det att man upplevt en konsekvens av det man gjort, i form av en fängelsedom, tycker jag inte ger oss en rätt att nervärdera en person till något sämre än vad vi själv är. Därför är bland det viktigaste i att försöka minska på stigma, det att man kunde se människan bakom brottsdomen, bakgrunden till varför hen blivit i denna situation och hens resurser. En så gammal kliché som det än är, är vi alla människor och då tycker jag att ingen annan har en rätt att gruppera någon annan mot ens vilja och förändra den här personens hela identitet. Om man inte kan se personen bakom brottet leder detta, enligt mig, till att många personers kunskap och resurser blir oanvända, eftersom hen inte mera får delta i samhället. Slutligen kommer personen att bli en av dessa irrelevanta varelser som Goffman (2014) talar om, alltså någon som inte har en plats i samhället.

Men fast de finns mycket bevis om negativa effekter av stigmatisering, finns det också bevis på att de unga har drömmar och en positiv syn på att bli inkluderade på nytt. Den här positiva synen borde man försöka förstärka, eftersom om man själv tror på något är man mer motiverad till att uppnå det. Här kommer begreppet empowerment fram, vi borde klara av att ge de unga krafter att klara av, också det negativa, de upplever och ge dem stöd när de söker sin plats. Därför det är viktigt att stöda de unga i samhället, för att stigmatiseringen uppstår oftast först i när den unga återvänder till samhället och kommer i kontakt med andra människor. Som sagt uppstår det sällan någon stigmatisering om inte någon anser att du är annorlunda än alla andra. Det här har jag resonerat tidigare om också, att stigmatiseringen troligtvis kommer från personer som inte känner den unga och enligt resultatet stämmer det här, familjen och vänner är ofta det största stödet för den unga medan stigmatiseringen kommer från samhället.

Jag tycker man borde använda sig av denna kunskap, att familjen är en viktig resurs. Resultatet är knappast förvånande, men genom att också stöda den ungas sociala nätverk kan man förebygga massor av negativa effekter som uppstår på grund av att den unga inte mer har ett stödnätverk. Genom att arbeta med hela familjen för att stöda inklusionen kan man också öka på sannolikheten av att den lyckas. Samtidigt har det bevisats i artiklarna att om man har sin familjs stöd så kan man motstå det stigma som kommer från samhället bättre, eftersom man känner sig accepterad av någon. Acceptans och inklusion av ens några personer bygger på en bättre självbild, enligt mig, och således kan den unga bättre söka sin plats i samhället när hen vet att hen får stöd. Dessutom uppstår den bästa förändringen när den kommer från den unga och inte utifrån, då kan den kännas mer påtvingad och att man måste förändra sig för att de finns något fel i en.

Stigma kan bara uppstå i en grupp av människor och därför är samhället som sagt i en central roll när det gäller stigmatisering av andra. Tidigare har jag nämnt att Goffman (2014) anser att vi måste vända oss till de normala före vi kan förstå det som anses onormalt. Med andra ord måste det ske en förändring i samhället och dess attityder, före brottsdömda kan bli helt inkluderade igen. Det här anser jag eftersom den unga kan försöka att jobba mot inklusion, men om samhället bara kan se hen som en brottsling fast hen gör vad som helst, så kommer allt jobb den unga gjort gå till spillo. Dessutom anser jag att det inte finns något som kan vara mer ångestframkallande att du inte duger som

den du är och att ingen ser allt de jobb du gjort för att passa in. Dessutom kan det att man blir nekad en plats i samhället fast man jobbat för den lätt leda till mera kriminella aktiviteter, detta antagande stöds också av resultatet. Jag anser att samhället, mer eller mindre medvetet, gör så att de unga fastnar i en cirkel av kriminella aktiviteter, eftersom de just blir nekade en plats i samhället på grund av sin bakgrund. Jag anser också att om man inte blir godkänd av en grupp går man tillbaks till den man blir godkänd av och man börjar nervärdera och se ner på dem som inte godkänner en, vilket bara följaktligen stärker utanförskapen och det att den unga kunde få tillbaks ett lagligt liv. Vi har också en tendens att bygga på den stigmatiserades identitet genom att förneka hen jobb, bostad eller annat som man anser att ”normala” människor har i samhället. Arbetslösa och bostadslösa kan också ofta känna sig stigmatiserade och utanför och således blir den unga en medlem av många stigmatiserade grupper i samhället.

Med andra ord kräver samhället förändring och att man kunde se den unga som en person med kunskap och andra egenskaper än bara den kriminella bakgrunden. Jag anser inte att man skall glömma och inte straffa personer för de brott de gjort och vissa människor har gjort så grova brott att de troligtvis inte mera kan delta i samhället, men att låta en sak definiera en person för resten av dennas liv och låta denna sak definiera hela hens framtid är ingen bra lösning till utmaningen att inkludera de unga på nytt. I stället borde man försöka fokusera på den ungas kunskap och intressen och försöka finna en väg ur det kriminella, finna orsaken bakom varför man börjat och åtgärda den. Dessutom borde man minnas att många vill lägga det kriminella bakom sig och fortsätta sina liv, men om man blir stigmatiserad är detta inte så lätt. Jag anser att kriminalitet borde normaliseras, med den begränsningen att ingens säkerhet eller egendom är i fara, för att skapa en bättre möjlighet för människor att förstå att vem som helst kan bli kriminell på grund av omständigheterna eller något annat. Med normalisering anser jag att man just inte definierar någon som opålitlig för att hen gjort något dumt i ungdomsåren, utan låta personen själv tala för sig själv. Ingen kan säga att den inte gjort något hen ångrar eller skulle vilja göra om, om de vore möjligt, men många behöver inte leva med en ständigt påminnelse om detta som förstör hela ens liv.

Att förändra på samhället är ingen liten sak och kräver tid och arbete. Men fast det är samhället som är ansvariga för själv stigmat, kan man ju inte kräva att vi ska börja se på

allt beteende mellan fingrarna, men utfrysning och diskriminering är ingen bra lösning. Därför är det just viktigt att man också arbetar med den unga, för att de själv kan starta en förändring. Enligt mig ändrar man bäst på attityder genom att bevisa att det man haft attityder mot inte är som man trott. Med andra ord kunde de unga arbeta bort sitt stigma själv, genom att bevisa att de inte är som man tror, med hjälp av någon. Men om ingen ger dem en chans kan det inte ske en förbättring heller. Genom att arbeta med de unga och finna deras resurser och intressen, samt redogöra för bakgrunden till varför de börjat med kriminella aktiviteter kan man starta en process mot en bättre framtid, där kanske stigmatisering inte alls förekommer. Dessutom anser vissa av forskarna från resultatet att om man tar en aktiv roll i att försöka minska på sitt stigma är bättre än att man tar en passiv roll. Jag tror att de menar, med det här, att genom att ta en aktiv roll kan man försöka motbevisa andra och får själv definiera sin identitet, medan om man tar en passiv roll så bli man definierad av andra och man kanske mister en känsla av kontroll över sitt egna liv.

Dessutom anser forskarna att de vore bra att förbereda de unga, innan de blir fria, för möjligheten för ett stigma och vad detta kan innebära. Dessutom vet många kanske inte vad en stigmatisering innebär, före man själv blir utsatt för den. Jag tycker också att det här är en bra ide, för då kan man vara förbered och samhällets reaktioner kommer inte som en chock. Således kan man förbereda sig själv bättre för frågor man kan få av andra och kanske vara bättre förbered på att inte svara opassande och bygga således på sin egen stigmatisering. Men att låta andra fråga om ens bakgrund och fängelsestid kan också påverka positivt på den ungas inkludering, eftersom man visar att man är en vanlig människa som man kan diskutera med och inget farligt händer om man är i kontakt med hen.

För att sammanfatta så utsätts unga nästan alltid för stigmatisering när de blir fria från fängelse och stigmatiseringen kan ha många olika effekter på den ungas liv. För att denna stigmatisering skulle minska och slutligen kanske försvinna helt från vårt samhälle krävs arbete från både samhället och den unga. Den unga kan förebygga sin stigmatisering genom en vilja att vilja delta i samhället och återgå till ett så kallat normalt liv efter sin fängelsedom. Dessutom kan de unga stödas genom att hen finner andra aktiviteter och intressen än det kriminella och får bygga upp sitt liv på nytt utan att någon

definierar hen. Samhället kan stöda på nytt inklusionen genom att försöka se förbi den ungas brott och se personen och den kunskap hen har. Det att man litar på någon byggs sakta upp, men om de unga aldrig får en chans, kan hen inte heller bevisa att hen inte är ett kriminellt ”monster” utan en helt vanlig människa.

7.1 Metod diskussion

Jag anser att min valda metod var bra och gav mig det resultat jag ville ha. Det finns en bra mängd av forskning med god kvalitet kring ämnet som enligt mig ledde till att jag fick ett bra och trovärdigt resultat. Dessutom är många av forskningarna relativt nya, vilket leder till att resultatet speglar vårt nuvarande samhälle. Metoden gav mig den allmänna bilden jag ville ha över fenomenet och fast de uppstod upprepning i artiklarna, betyder det här bara enligt mig att många forskare kommit fram till samma resultat, vilket stärker trovärdigheten av resultaten. Dessutom gav metoden mig en möjlighet att ha en vidare geografisk målgrupp, än om jag själv gjort en intervju. Det att jag fann så många bra forskningar stöder att metoden var ett bra val för detta arbete och jag fick byggt upp en bra diskussion om ämnet på basen av de resultat jag fann. Jag hade också en möjlighet att besvara mina forskningsfrågor med denna metod.

Dock var det svårt att finna dessa artiklar, speciellt att finna de rätta sökorden för att få ett tillräckligt avgränsat resultat av sökningen. Många gånger måste jag tillägga avgränsande faktorer och sökord för att få relevanta artiklar. Så med tanke på detta kunde en annan metod också varit bra, som en intervju eller enkät, där man fått ett mer begränsat resultat genast. Dessutom var det en utmaning att finna artiklar som tog upp alla ämnen som jag ville inkludera i min forskning, vilket kan ha lett till att bra forskningar om bara stigma eller bara effekter kan ha blivit exkluderade för att de inte forskat inom dessa områden. Jag kan säga att den största begränsningen i denna metod är just att man kanske inte finner alla relevanta artiklar som man kunde ha inkluderat, på grund av den stora mängden forskning det finns. Men därför är det viktigt att man gör arbeten av dessa slag, där man sammanfattar så mycket aktuell forskning som möjligt.

7.2 Förslag till fortsatt forskning och arbeten

Som skribent av detta arbete hoppas jag att arbetet kan inspirera andra till att undersöka mer om ämnet. Därför vill jag föreslå några ämnen som kunde forskas kring, som har samma tema som detta. I allmänhet var det svårt att finna artiklar som behandlade bara unga brottsdömda och hur de upplever att komma tillbaka till samhället efter en fängelsestraff, därför skulle fortsatt forskning om ämnet i allmänhet vara bra. Dessutom fanns det ytterst lite forskning om kvinnor och då ännu mindre av unga kvinnor. Forskning är såklart svår att göra om man inte finner en målgrupp eller frivilliga att delta, men enligt mig ökar också mängden kvinnor i fängelse, vilket borde leda till mer forskning med kvinnor som målgrupp. De flesta forskningarna hade personer med sexualbrott i grunden som målgrupp, så forskning med andra brott som målgrupp kunde också vara intressanta att läsa. Flera longitudinella forskningarna vore också intressanta att läsa, om de unga lyckats inkluderas på nytt och vilka utmaningar de upplever när de blir äldre.

7.3 Begränsningar i detta arbete

Detta arbete har sina begränsningar och resultatet är påverkat av de artiklar jag valt. Den viktigaste begränsningen gällande arbetet är att alla artiklar hade inte bara unga som målgrupp, utan också äldre personer, men åldern kastar med max 5 år över 29 år. De flesta artiklar hade dock unga som målgrupp eller så hade personerna begått sina brott, eller åtminstone ett brott, inom målgruppens ålder, som är 18-29 år. En annan begränsning är att de flesta artiklarna hade som målgrupp män och väldigt ofta män från etniska minoriteter, vilket gör resultatet ensidigare än om de skulle funnits en större variation i artiklarna. Vissa artiklar hade rätt så några personer som svarade på forskarnas frågor. Dessutom är det svårt att svara objektivt på vissa frågor som forskarna hade i sina enkäter eller intervjuer, utan den egna personlighet speglas i svaret, vilket leder till att man inte kan tala om ett objektivt resultat som kunde tillämpas på allmänheten. Dessutom är personer med sexuella brott i klar majoritet i detta arbete, vilket gör det svårt att säga om alla kriminella känner sig stigmatiserade på samma sätt, eller är det, det specifika brottet som lett till stigmatiseringen. Alla forskare hade inte heller exakt samma mål med sina forskningarna och två av artiklarna intervjuar personerna före de blivit fria, med andra ord består resultatet av antaganden och inte upplevt stigma från samhället. Sammanfatt-

ningsvis kan jag ändå säga att jag följt mina urvalskriterier och att jag inte varit oetisk i mitt arbete. Därför anser jag att fast arbetet har sina begränsningar är det ändå trovärdigt och att jag meddelat i denna text, de brister jag upplever kunde påverka denna trovärdighet.

För att binda ihop och avsluta detta arbete tänker jag kort redogöra för varför jag valt dessa flera tiotals år gamla citat, från en av Rysslands mest kända författares verk, till att börja och avsluta mitt arbete. Jag har valt dessa för i det första citatet kan man läsa hur en fängelsestraff kan vara något vem som helst kan uppleva och hur konstigt de andra fångarna tycker att "en fin herre" uppstått i deras värld, varför skulle han ha behov av att utföra ett brott? Dessutom syns stigmat i citatet tydligt, hur de två grupperna, den vanliga medborgaren och långtids dömda, inte kan förstå varandra och inte vill se hur den andra lever. Citatet i slutet av detta arbete berättar sedan hur omedveten man kan vara för de effekter domen har på resten av ens liv och de utmaningar som kan uppstå, hur domen kan förändra en och hur man ser på samhället, att man inte får "det nya livet gratis" och "bara sju år" troligtvis inte stämmer, på basen av resultatet i arbetet. Jag anser att dessa två kort citat speglar hela detta arbete och stöder också det att fast Dostojevskij inte använde begreppet stigma fanns det ren synligt i samhället när han skrivit sitt verk om brott och straff.

Sju år, *bara sju år!* I början av sin lycka var båda ibland beredda att betrakta dessa sju år som vore det sju dagar. Han visste inte ens att han inte skulle få det nya livet gratis; han skulle få det till ett högt pris och betala för det med en stor framtida handling...

Men där börjar en ny historia, historien om en mans stegvisa förnyelse, historien om hans stegvisa förvandling, stegvisa övergång från en värld till en annan, om hur han lärde känna en ny och dittills helt okänd verklighet. Det skulle kunna bli ämnet för en ny berättelse – men här har denna berättelse nått sitt slut. (Dostojevskij 1985 s.633)

KÄLLOR

- Backman, Jarl. 2016, *Rapporter och uppsatser*, uppl. 3:1, Lund: Studentlitteratur AB, 223 sidor
- Benson, Michael L.; Fiftal Alarid, Leanne; Burton, Velmer S. & Cullen, Francis T..2011, Reintegration or stigmatization? Offenders' expectations of community re-entry, *Journal of criminal justice*, vol. 39 nr 5, s.385-393. Tillgänglig: ScienceDirect. Hämtad 23.8.2017
- Brott och tvångsmedel*, Finlands officiella statistik (FOS). Tillgänglig: https://www.stat.fi/til/rpk/index_sv.html Hämtad 2.2.2017
- Carra, Elisabetta; Lanz, Margherita & Tagliabue, Semira. 2014, Transition to adulthood in Italy: an intergenerational perspective, *Journal of comparative family studies*, vol. 45 nr 2, s.235-248. Tillgänglig: Ebsco Academic Search Elite. Hämtad 2.2.2017
- Dostojevskij, Fjodor. 1985, *Brott och straff*, Cox & Whyman Ltd.
- Dunderfelt, Tony. 2011, *Elämänkaari psykologia*, uppl. 14-15, WSOYpro OY, 286 sidor
- Edelstein, Arnon. 2016, Rethinking conceptual definitions of the criminal career and serial criminality, *Trauma, Violence & Abuse*, vol. 17 nr 1, s 62-71. Tillgänglig: SAGE journals online. Hämtad 6.2.2017
- Eurostat. 2017, Comparisons. Tillgänglig: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/crime/comparisons> Hämtad 3.2.2017
- Eurostat. 2015, Young people at risk of poverty or exclusion. Tillgänglig: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/youth/statistics-illustrated> Hämtad 3.2.2017
- Eurostat. 2014, Crime and criminal justice. Tillgänglig: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/crime/6> Hämtad 3.2.2017
- Eurostat. 2013, Share of young people living with their parents. Tillgänglig: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/youth/statistics-illustrated> Hämtad 3.2.2017
- Forsberg, Christina & Wengström Yvonne. 2013, *Att göra systematiska litteraturstudier – värderingar, analys och presentation av omvårdnadsforskning*, uppl. 3:2, Stockholm: Natur & kultur, 219 sidor
- Giddens, Anthony & Sutton, Philip W. 2014, *Sociologi*, uppl. 5:1, Lund: Studentlitteratur AB, 807 sidor

- Goffman, Erving. 2014, *Stigma – Den avvikandes roll och identitet*, uppl. 4:1, Lund: Studentlitteratur AB, 175 sidor
- Hackett, Simon; Masson Helen; Balfe, Myles & Phillips, Josie. 2015, Community reactions to young people who have sexually abused and their families: a shotgun blast, not a rifle shot, *Children & society*, vol. 29 nr 4, s. 243-254. Tillgänglig: Ebsco Academic Search Elite. Hämtad 26.10.2016
- vonHertzen, Maria & Stolt Kerstin (red.). 2015, *Skrivguiden 2014 - version 2.1*, Arcada, Bibliotek & Språkenheten, Tillgänglig: <https://start.arcada.fi/sites/default/files/dokument/examensarbete/skrivguiden2014.pdf> Hämtad 21.2.2017
- Höjer, Ingrid; Sallnäs, Marie & Sjöblom, Yvonne. 2014, *När samhället träder in – barn, föräldrar & social barnvården*, uppl. 1:3, Lund: Studentlitteratur AB, 302 sidor
- Jacobsen, Dag Ingvar. 2007, *Förståelse, beskrivning och förklaring – introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*, uppl. 1:3, Lund: Studentlitteratur AB, 316 sidor
- Jacobsson, Katarina; Thelander, Joakim & Wästerfors, David. 2013, *Sociologi för socionomer – en stående inbjudan*, uppl. 1:2, Gleerups Utbildning AB, 151 sidor
- Kivivuori, Janne. 2008, *Rikollisuuden syyt*, Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Nemo, 470 sidor
- Laitinen, Ahti & Aromaa, Kauko. 2006, *Rikollisuus ja kriminologia*, Jyväskylä: Vastapaino, 272 sidor
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2006, *Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka*, Helsinki: Yliopistopaino, 165 sidor
- Lasher, Michael P. & McGrath, Robert J..2012, The impact of community notification on sex offender reintegration: a quantitative review of the research literature, *International journal of offender therapy and comparative criminology*, vol. 56 nr 1, s. 6-28. Tillgänglig: Sage Journals Online. Hämtad 28.8.2017
- LeBel, Thomas P..2012, “If one doesn’t get you another one will”: Formerly incarcerated persons perceptions of discrimination, *the Prison Journal*, vol. 92 nr 1, s. 63-87. Tillgänglig: Sage Journals Online. Hämtad 9.11.2016
- Lloyd, Charlie. 2013, The stigmatization of problem drug users: A narrative literature review, *Drugs: education, prevention and policy*, vol. 20 nr 2, s. 85-95. Tillgänglig: Ebsco Academic Search Elite. Hämtad 13.1.2017
- Lopes, Giza; Krohn, Marvin D.; Lizotte, Alan J.; Schmidt, Nicole M.; Vasquez, Bob Edward & Bernburg, Jon Gunnar. 2012, Labeling and cumulative disadvantage: the impact of formal police intervention on life chances and crime during

emerging adulthood, *Crime & Delinquency*, vol. 58 nr 3, s. 456-488. Tillgänglig: Sage Journals Online Hämtad 9.1.2017

Madsen, Bent. 2006, *Socialpedagogik – integration & inklusion i det moderna samhället*, Studentlitteratur, 301 sidor

Moran, Dominique.2012, Prisoner reintegration and the stigma of prison time inscribed on the body, *Punishment & Society*, vol. 14 nr 5, s. 564-583. Tillgänglig: Sage Journals Online. Hämtad 29.8.2017

Om allmänna förutsättningar för straffrättsligt ansvar 13.6.2005/780, Finlands författningssamlingar. Tillgänglig: Finlex
<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1889/18890039001> Hämtad 25.1.2017

PAD – Positive Attitude Development. 2016, Arcada - research, development, innovation. Tillgänglig: <http://rdi.arcada.fi/pad/en/> Hämtad 23.10.2016

Palmar, Joseph J.; Kiang, Mathew V. & Halkitis, Perry N. 2012, Predictions of stigmatization towards use of various illicit drugs among emerging adults, *Journal of psychoactive drugs*, vol. 44 nr 3, s. 243-251. Tillgänglig: Ebsco Academic Search Elite. Hämtad 13.1.2017

Robbers, Monica L.P..2009, Lifers on the outside – sex offenders and disintegrative shaming, *International journal of offender therapy and comparative criminology*, vol. 53 nr 1, s. 5-28. Tillgänglig: Sage Journals Online. Hämtad 4.9.2017

Tewksbury, Richard & Copes, Heith. 2013, Incarcerated sex offenders' expectations for re-entry, *The prison journal*, vol. 93 nr 1, s.102-122. Tillgänglig: Sage Journals Online. Hämtad 16.8.2017

Tica, Gabriel & Roth Maria.2012, Are former male inmates excluded from social life?, *European journal of probation*, vol. 4 nr 2, s. 62-76. Tillgänglig: Sage Journals Online. Hämtad 2.9.2017

Webster, Colin; MacDonald, Robert & Simpson, Mark. 2006, Predicting criminality? Risk factors, neighbourhood influence & desistance, *The national association for youth justice*, vol. 6 nr 1, s.7-22. Tillgänglig: Sage Journals Online. Hämtad 6.2.2017

BILAGA 1. RESULTAT AV LITTERATURSÖKNINGEN

Källan för sökning	Sökord	Antalet träffar	Inkluderade artiklar
EBSCO academic search elite	Young adult AND crime AND reasons OR causes OR factors	69	1
SAGE journals online	Young AND Criminality AND stigmatization	227*	2
	Life after prison AND incarcerated AND reintegration	173*	2
	Stigmatization AND discrimination AND life after prison	189*	3
Science direct (via EBSCO)	Stigmatization AND reintegration -> <i>“Reintegration or stigmatization? Offenders’ expectations of community re-entry”</i>	16	1

* många resultat var lätta att exkludera för de handlade om sjukdomar, som HIV, eller hade bara på nytt inkludering som tema

BILAGA 2. PRESENTATION AV INKLUDERADE ARTIKLAR

Nr	Författare. År	Titel	Syfte	Metod	Resultat
2	Hackett, Simon; Masson Helen; Balfe, Myles & Phillips, Josie. 2015	Community reactions to young people who have sexually abused and their families: a shotgun blast, not a rifle shot	Att forska om omgivningens reaktioner mot unga, dömda för sexualbrott och deras familjer	Innehållsanalyser av de ungas klientberättelser	Forskarna fann många negativa reaktioner från klientberättelserna, bland annat stigmatisering, social isolering och indirekta skador
3	Lopes, Giza; Krohn, Marvin D.; Lizotte, Alan J.; Schmidt, Nicole M.; Vasquez, Bob Edward & Bernburg, Jon Gunnar. 2012	Labelling and cumulative disadvantage: the impact of formal police intervention on life chances and crime during emerging adulthood	Att forska hur en tidig kontakt med myndigheter kan påverka en ungs persons framtid	Långtids studie av unga från en skola, från studiens resultat användes bara de som varit i kontakt med myndigheterna	Tidig kontakt med myndigheterna leder till stigmatisering som följaktligen kan leda till andra sociala problem som fattigdom och drog användning
4	Benson, Michael L. 2011	Reintegration or stigmatization? Offenders' expectations of community re-	Att ta reda på hurdana tankar de brottsdömda har om sin på nytt inklusion	1031 män svarade på ett frågeformulär som analyserades med hjälp av deskriptiv	De flesta brottsdömda tror själv att de inte kommer bli stigmatiserade.

		entry	till samhället efter domen	statistik och OLS regression	
5	Tewksbury, Richard. 2013	Incarcerated sex offenders' expectations for re-entry	Att ta reda på vad snart fria personer dömda för sexualbrott upplever för utmaningar och möjligheter i samhället	Intervju med 24 stycken personer	Personerna hade i största del positiva tankar om att komma tillbaks till samhället, men var också medvetna om utmaningar.
6	Lebel, Thomas. 2012	If one doesn't get you another will: formerly incarcerated persons perceptions of discrimination	Att forska om brottsdömda känner sig stigmatiserade i samhället på grund av att de hör till vissa grupper och om stigmat påverkar själ känslan	204 personer svarade på ett formulär med frågor om personen liv i sin helhet	Många kände sig diskriminerade och stigmatiserade och det här hade en negativ effekt på självkänslan
7	Lasher, Michael P. 2012	The impact of community notification on sex offender reintegration: a quantitative review of the	Att bättre förstå hur omgivningens kunskap om personens fängelsedom påverkar hens	Litteraturstudie av åtta kvalitativa forskningar som fokuserade på sociala och psykiska effekter	Det att omgivningen vet om domen har många negativa psykiska och sociala effekter, men några deltagare anser

		research literature	möjligheter i samhället		också att det är bra att alla vet vad de gjort
8	Moran, Dominique. 2012	Prisoner reintegration and the stigma of prison time inscribed on the body	Att visa hur fysiska skador och dålig vård i fängelset leder till stigmatisering efter domen	Intervjuer av kvinnorna inom fängelse och utanför fängelse	Att fysiska skador sänker på självkänslan och orsakar stigmatisering i samhället när personen är fri
9	Tica, Gabriel & Roth, Maria. 2012	Are former male inmates excluded from social life?	Att forska i om social exklusion kan vara en orsak till att brottsdömda män gör nya brott	Semi strukturerad intervju av 29 män som antingen var i fängelse under tiden för intervjun eller blivit fria	Social exklusion kan leda till flera brott men personen är inte bara själv ansvarig för sin på nytt inklusion utan behöver stöd från omgivningen
10	Robbers, Monica L.P.. 2009	Lifers on the outside – sex offenders and disintegrative shaming	Att se hur stämpling leder till formell och informell diskriminering	153 stycken dömda för sexual brott valdes, slumpmässigt, från en registrerings lista	Majoriteten upplevde diskriminering och stigma på grund av sin fängelsedom

BILAGA 3. PRESENTATION AV INNEHÅLLSANALYS

Kategorier, teman	Underkategori	Underkategori
-------------------	---------------	---------------

Stigma	Diskriminering Stämpling	Utanförskap, utfrysning Samhällets reaktioner Tilldelade egenskaper
---------------	-----------------------------	---

Effekter	Familj	Vänner Grannar Släkt
	Hälsa	Ångest, oro, skam, förnedring Dålig självkänsla, andras tankar ensamhet
	Begränsade möjligheter	Arbetslöshet Ingen utbildning Bostadsproblem Sociala problem, fattigdom, droger